

Mikszáth Kálmán

A sipsirica

*Mercator
Stúdió*

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 041 X

Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@t-online.hu

MIKSZÁTH KÁLMÁN

A SIPSIRICA

TARTALOM

ELSŐ RÉSZ	5
A „Fehér Páva” és alakjai	5
MÁSODIK RÉSZ	29
Druzsba úr jelentéséből kivett hiteles adatok nyomán tovább viszi történetét a szerző	29
EPILOG,	54
melyben a szerző részint újságokból, részint a Ház naplójából és egyéb összeszedett apróságokból kiegészíti és befejezi a történetet	54

Első rész

A „Fehér Páva” és alakjai

Budát és a budai polgárokat egy darab idő óta valóságos divat kigúnyolni. Pedig hát ez nagy léhaság, mert igaz, hogy a pesti rész a gazdag, a pompás, de a budai rész a kedves. Pestnek jövője van, Budának múltja. S minthogy a jövő is mindenestre múlt lesz egy napon, a dolog hát egyre megy. Budán éppen annyi látnivaló van, mint Pesten, sőt Pesten is Buda a legszebb látnivaló. Olyan budai öregembert magam is ösmertem, aki még sohasem volt Pesten, de olyan pesti öregembert sohase ösmertem, aki még nem volt Budán. Általában lehetetlen Budára át nem menni, kivált nyári esteken, mikor fák alatt szeret az ember vacsorálni. Pestnek fényes, virágzó üzletei vannak, Budának vidám, kedélyes korcsmái. S minthogy az országban több korhely van, mint üzletember, Buda jobban megfelel a nemzeti közszükségletnek. Ami pedig a lakosságot illeti, respektíve a fajt, a légynekedési virtusokat, a budaiak már egyszer (az Anjou-korban) letették Lajos pap vezérlete alatt a római pápát is, holott a pestiek sohase tettek még le egyebet, mint alapköveket, rábízván aztán a többit a tótokra, hogy építsenek fölējük palotákat.

De maradjunk a budai korcsmák mellett, melyek páratlanok a maguk nemében – de csak addig, míg a pestiek föl nem fedezték. Ha a pesti közönség ráveti magát valamelyikre, legott beleüt a civilizáció istennyila. Jaj az olyan helynek, ahol már öt-hat fiáker áll a kapu előtt. Fuss el onnan. Az már csak „volt”.

A „Diófa” a „Márvány-menyasszony”, a „Politischer greizler” vagy a „Libanon” (azért hívták így is, mert mindig volt libapecsenye az étlapon), mind el voltak már koptatva, mikor a „Fehér Páva” bukkant elő.

A megboldogult Balázs Sándor talált rá, kit második Dickensnek neveztek a maga idejében, de inkább nevezhették volna „Második Budá”-nak, mert majdnem úgy ismerte Budát, mintha ő építette volna.

Egy napon így szólt hozzánk:

– Esküdjetek meg, hogy senkinek se szóltok. Még az idesapátoknak se. Egy új korcsmát találtam. Micsoda rostélyosok, barátom! Megfoghatatlan az, miért jobbak a rostélyosok a Duna másik partján? Ki fejté azt nekem meg?

(Mindig az ilyen epikuri problémákon törte a fejét.)

– Az onnan van – feleltem –, mert a túlsó parton öreg teheneket ölnek a mézszárosok, s a rostélyos csak az öreg tehenek húsából jó.

Balázs vezetett át bennünket néhányunkat a „Pává”-ba. Alacsony, hosszú házikó volt a Rácváros egyik kis utcájában, az udvaron egypár öreg fa tartott árnyékot, a fák alatt pirosra terített asztalok mosolyogtak a bejövőre.

Kívülről semmi se mutatta a korcsmát, csak egy piszkos pléhtábla a házikó homlokán, ahol a fehér páva pompázott rettenetes nagy farkával, alatta ez a felirat: „Oltsó ételek, ittalok és pettyegtetett* kiszolgálát.”

A házikó bizonyos Jahodovska nevű lengyel asszonyé volt, ki azt férjétől, Jahodovsky József vasúti tisztviselőtől örökölte, s a csekély nyugdíj mellé korcsmát nyitott. Egészen jól értette az üzletet, maga is korcsmáros lánya lévén Krakóból. Nyájas, előzékeny volt a törzsvendégekhez és egész familiáris lábra helyezkedett velök. Budán megkívánják az ilyesmit. Bár már a délutánban járt szépségével (felül lehetett a negyvenen), még mindig fürge volt, mint a karika, és éppen nem kellett az embernek félre nézni, ha magas, testes alakja megjelent. Volt benne valami különös, valami kívánatos, szinte azt lehetne mondani, hogy a szem rajta tapadt, mint a darázs a csöpögő mézen.

De hát ez mind nem ért semmit, mert Jahodovska igen tisztességes asszony volt és csak üzletével törődött, meg a lányával.

Ő maga szolgálta fel a vendégeit, bent a konyhában két magyar parasztaszszonyt tartott, akik főztek és mosogattak. Egy kicsit nehéz is volt már a Hebe szerepéhez (nyomhatott vagy kilencven kilót), de azért pompásan ment a dolog (és legalább soványító kúra is volt), futkosott ide-oda az asztalokhoz, most étellel, most késért, most villáért, nekimelegedve nagy pihegéssel, mint egy hizott lúd. Hatalmas karjain rengett a hús, a fehér kötényéhez kapcsolt kulcsosomag zörgött-csörömpölt, összecsapódó, kikeményített szoknyái zizegtek-sustorogtak.

Okos asszony volt. Nagyon okosnak kellett lennie, mert eltalálta a nagy üzleti titkot. Numerus clausussal dolgozott, de nem úgy, mint a fiskálisok szeretnék. Éppen megfordítva. Nem akart több vendéget, mint amennyi van. Azért dédelgette csak a stammgastot. A betévedő idegen iránt hideg volt, hogy ott ne ragadjon. Kiszámította, hogy ennyi napi kiadással, ennyi szolgálattal, ennyi asztallal, bestekkel és ennyi fáradsággal hány vendéget bír ellátni s ehhez tartotta magát. Nem akart tovább terjeszkedni. A terjeszkedés befektetéseket igényel. A befektetések kockázatok, melyek meghozzák a bizonytalanságot. Jahodovska beérte az ő törzsvendégeivel, számon tartotta őket, mint a jó pásztor a juhait, és csak ha elhullt valamelyik, akkor édesgetett be helyette egy másikat a „póttartalékból”, az idegenek közül.

Azért aztán igen nehéz volt valódi törzsvendégekké válnunk, dacára, hogy már hónapokig jártunk oda.

Egy alkalommal panaszkodtunk Jahodovskának, hogy nincs rendes asztalunk, hol ide, hol oda kell ülnünk, néha pedig éppenséggel nincs semmi hely.

- Hja, a törzsvendégek az elsők – mondá vállat vonva.
- Ej, hisz mi is azok vagyunk, mindennap itt lát bennünket.
- A többiek már évek óta ide járnak.
- Tehát nem kapunk rendes asztalt?
- Várjanak az urak, míg üresedik – szólt közömbösen.
- Hiszen mióta várunk már. De a vendégei sehogy se akarnak kimaradni.

---

* Bizonyosan a „pünktlich” szó rossz fordítása.

Jahodovska kevélyen emelte fel fejét s fennhéjázó mosoly jelent meg ajkán.

– Az én vendégeim nem szoktak kimaradni. Ők csak meghalnak. És mondhatom (de ezt sajtóságos göggel tette hozzá) többnyire gutaütésben.

Nem tudom, mi lehetett ez. Pöffeszkedés-e a koszt jóságával és zsirosságával, vagy pedig egyszerű elriasztási szándék?

Hanem hiszen bottal se bírt volna minket elverni. Hovatovább jobban megszoktuk a „Pává”-t s lassankint megismertük összes személyeit, a törzsvendégeket és a „sipsiricát” is.

Hej a sipsirica! De kedves gyerek volt a sipsirica.

Már ti. leánygyerek. Mert a sipsirica süldő leányt, bakfist jelent lengyelül. A krakkói rokonok, akikből egyik-másik gyakran fordult meg az özvegynél, sipsiricának szólították a kis Johankát, míg végre mi is így neveztük.

A sipsirica nem tartozott szorosan a „Páva” világához. Ő bent üldögélt az utcára néző lakószobában, kötögetett, leckéjét tanulta vagy a klavirt verte. Ez volt a „Fehér Páva” egyetlen kellemetlensége. A „Szeretnék szántani”. Százszor egymás után ez a nóta. Úgy tetszik, a mama szándékosan tartotta őt a szobában, óvta a vendégektől.

– Sok olyan bolondságot beszélnek – mondotta Jahodovska –, amit jobb nem hallani a sipsiricának.

– Pedig határozottan ékesítené a helyiséget – vélte főtisztelendő Vidovics János úr, aki éneklő kanonok volt Vácott, de minden héten két napot töltött Budán özvegy unokanővérénél. (Merthogy ne lett volna unokanővére az illető, azt csak a rossz emberek találták ki.)

– A gyermek csupa ártatlanság – jegyzé meg Jahodovska –, oly fehér lelkű, mint a galamb. Nem akarom, hogy tudjon még a világról. A vendégek nem mind egyformák. Elrontják az ilyen bárányokat.

Hanem, mint általában az asszonyok, nem volt állhatatos a maga elveiben, s ha sok vendég jött estefelé, hogy nagyon elfáradt a kiszolgálásukban, egyszerre vége lett a principiumnak s bekiáltott a szobába a nyitott muskátlis ablakon:

– Gyere ki, sipsirica! Segíts a mamának, szívecském.

Mintha madarat bocsátanak ki a kalitkából, vígan szökdelve ugrott ki a sipsirica. Nyúlánk, magas fiatal leány, akin már nem is festett jól a kurta szoknya és a kislányosan leeresztett szöszke haj, melyet piros pántlika szorított össze.

Fitos orra volt, kék szemei szelíden világították meg girbe-gurba arcocskáját. Megfoghatatlan, mi volt rajta, ami az embert megbűvölte, de volt valami. A homloka szűk volt, az ajka egy kicsit vastag, és a fejét kissé féloldalt tartotta, mintha az egyik válla lejjebb lenne. Mindezek egy-egy hiba különvéve, együtt ellenben igen kedves és harmonikus. Isten különös módon komponálja össze a női arcokat, odalehel valamit és ez a rálehelés teszi meg.

Mint ahogy a kiskacsa mindjárt tud úszni, a sipsirica is mindjárt pompásan tudta kiszolgálni a vendégeket. Megszedte magát poharakkal, tányérokkal végig a karján, föl a válláig és semmit se ejtett el útközben.

Valami üde szellőcske jött vele az ő perkálszoknyáiban, ami jólesett a forró nyári estén. Szinte felvillanyozta jelenléte a törzsvendégeket. „Ni, hogy megnőtt

a mi leányunk, a sipsirica, s hogy megszépült megint.” Bolondság, bolondság, de azt tartja Druzsba, hogy az ivási kedvet is emelte.

És csakugyan sűrűn hangzottak a felkiáltások:

– Nekem is egy fröccsöt, sipsirica! Hej, kis sipsirica, ide is!

Az öregebb vendégek, akik még kicsiny korától ösmerték, becézgették, mint egy hercegkisasszonyt, egy-egy cukorkát hoztak neki, kiexaminálták, ingerkedtek vele.

– Hányadik osztályba jár, sipsirica?

– Az utolsó évben vagyok.

– Hát mikor kap már hosszú ruhát?

– Azt mondta a mama, hogy jövő karácsonykor.

– Teringette faszekere! Hisz ahhoz aztán udvarló is kell, ugye? Mi?

A sipsirica buta pofácskát vágott s a leánydeákok bizonytalanságával keresgélte a választ.

– Hohó ni, úgy tesz a kis selyma, mintha nem is tudná, mi az az udvarló.

– Még eddig nem tanultuk – felelte a sipsirica, röstelkedve, hogy nem tudja.

– Micsoda? – álmélkodott a törzsvendég és hirtelen a szeme közé nézett. –

Hát csakugyan nem tudná? Kolosszális!

Nagyot kacag előbb, aztán átkiáltja a többi asztalokhoz, a többi törzsvendégeknek:

– Bizisten nem rossz. Ki hinné a XIX.-ik században? Ebben a Szodoma-Gomorrában. Kérdezem tőle: tudja-e, mi az udvarló? S ő azt feleli, hogy még eddig nem tanulták. Hehehe! Hát ki hallott már ilyet? Éppen úgy válaszolt, mintha azt kérdeztem volna, mi a kétpúpú teve? Bravó, kis sipsirica! Hallja, Jahodovska, hány éves most a sipsirica?

– Johanka pünkösdkor múlt tizenöt éves – felelte Jahodovska.

Felpattant erre a szomszéd asztalnál Druzsba tanár, a megboldogult Jahodovsky barátja és komája.

– Maga nem jól neveli a leánykát, Jahodovska komámasszony, szándékosan a véka alatt tartja őt. Májusban cseresznyét kell enni, augusztusban szilvát, októberben szőlőt. Át kell élvezni az örömeiket, melyeket az évadok nyújtanak. Ez volna a célszerű életfelosztás. De mit akar maga a sipsiricával? Lássuk csak! Maga azt akarja, hogy júliusban jusson a cseresznyéhez. Mikor már rothadt vagy férges. Ti. a cseresznye és nem a sipsirica. Maga elvonja őt az élvezetektől. Igaz-e vagy nem? Lássuk csak. Jer ide, keresztlányom, hadd kérdezzek ki.

Johanka odament a keresztapjához és meghajtotta magát előtte.

– Itt vagyok, keresztapuska.

Jahodovska mosolyogva állt meg a háttérben s az anya kevélysége csillogott a szemeiben.

– Mondd meg nekem – szolt a tanügyi bácsi, a szokásos professzori redőbbe szedve pattanásos homlokát –, vannak-e örömeid, élvezeteid és multságaid?

– Igenis vannak.

– Helyes, és mik azok?

– Különfélék – felelte sipsirica.

– Éspedig? Sorold fel őket!

Sipsirica lesütötte a fejét és nem felelt.

– Hát mért nem szólsz?

– Szégyenlem magam, keresztapuska.

– Ejnye no, canis mater! Hát legalább egyet mondj. Pars pro toto. Mit tartasz ez idő szerint a legnagyobb élvezetnek?

– Hogy mi a legnagyobb élvezet? – kérde a sipsirica önmagától, hangosan, egy kicsit selypítve, ami felette jól állt neki, azután elgondolkozott egy kicsit, föl-nézve az eperfára. – A legnagyobb élvezet – felelte lassan, gyermekes nevetéssel –, ha a hátam viszket és a mama megvakarja.

Hát erre megint kitört a hahota a törzsvendégek közt, s még a frivol fiskális, Tibuly Gáspár is mennyre-földre esküdözött, hogy ehhez fogható kis buta nincs a világon; akármelyik oltárra oda lehetne tenni angyalkának – csak le kellene előbb vetköztetni.

Fesztelen, családias hang honolt a „Páva”-ban. A törzsvendégek mintegy hozzátartoztak a családhoz és beleszóltak a házi ügyekbe is. Szinte érezték, hogy a sipsiricát férjhez kell adni egy napon. Bizony nagy gondunk lesz, gyerekek!

Különben nem valami nagy volt a gárda. Mindössze húsz-huszonkét személyből állt rajtunk kívül. Az egyik asztalnál Druzsba ült, Kovik István doktor, a Vízivárosból, unalmas fráter, aki mindennap felpanaszolta, hogy boldogtalan, mivel nem ehét rostélyost. Mert a rostélyoshoz fokhagyma kell, a fokhagymához ellenben teljes függetlenség kell. Ő pedig nem független, mert minden percben valami grófné hívhatja, aki elájul a fokhagymaszagtól. Ebben neki mindenki igazat adott, dacára annak, hogy negyven év óta, mióta az orvosi praxist úzi, egyetlen olyan perc se volt, hogy valami grófné hívatta volna. A harmadik perszóna az asztalnál Mliniczky Pál volt, a társaság generálisa, a „tongeber”, egy tót földesúr, aki vitalitiumba adván Turóc megyei birtokát, Budán éldegélt s azért járt effajta kis helyekre, hogy itt a nábobot és az oligarchát játszhassa. Egy kicsit tótosan beszélt és nagyon imponált mindenkinek.

A másik eperfa alatt a nevezett Tibuly Gáspár üldögélt az éneklő kanonokkal. Tömzsi, gutaütésre hajló ember volt az éneklő kanonok, és az volt a különös, hogyha a többiek, jó kedvük szottyánván, egyszer-másszor énekeltek is, ő sohasem. No, köszönöm az ilyen éneklő kanonokat.

A harmadik asztalnál környékbeli háziurak tanyáztak, főlemlegetve a régi jó időket, mikor ezekből az alacsony viskókból jobban lehetett pénzelni, mint a nagy házakból beljebb. Ez persze még 48 előtt volt, a régi becsületes rablók és gyilkosok idejében. Az a statutum volt ugyanis, hogy az elfogott rablót vagy gyilkost szabadlábbon hagyták, ha két budai háziúr jóállt érte. A háziurak kétszáz, háromszáz forintért jóálltak akárkiért, néha tíz-tizenöt személyért is egy-egy háziúr, mert nagy volt a kereslet. Ha aztán a vádlott megszökött, elkótyavetyélték a házat a jóállás fejében, s a licitáción újra megvette a volt tulajdonos potom áron és folytatta tovább a jóállásokat.

A negyedik asztalt kisebb miniszteri tisztviselők tartották megszállva. Már kora délután beültek és preferáncot játszottak a vacsoráig, egyugyanazon kártyával

egész nyáron. Az osztás közötti intermezzókban szenvedélyesen politizáltak s többnyire a minisztereket szidták, türelmetlenül áhítózza bukásukra. Az ember azt hihette volna, hogy disputáló képviselők, – ha nem csinálják megfordítva. Mert a képviselők inkább túrik a rossz minisztereket, de gyakrabban változtatják a kártyát.

De ki az ördög győzné elszámolni az összes törzsvendégeket. Részint nem is ismertem, részint nem is érdekesek. Egy darabig csöndesen édegettünk így együtt anélkül, hogy valami egyéb történt volna, minthogy a szeletek néha jobbak, néha rosszabbak voltak. Hanem a nyár másik felében két különös alak kezdett odajárni. Egy piperkőc öregúr, aki a haját festette, kockás, finom ruhában járt, vasalt nadrágokban, s ruhái olyan rezedaillatot terjesztettek, hogy egészen tönkretette vele a konyhából kipárolgó pecsenyeszagokat. Megfigyeltük, csak egyszer jött egy héten, csütörtök estefelé s mindig egy fiáker várta odakünn. Nagy havanaszivart szítt, gyűrűset, ami a „Pává”-ban feltűnő dolog s meglehetősen feltűzelte a fantáziákat.

– Nagy úr lehet – mondogatták a törzsvendégek. – Az ördögbe is, míg itt a messzely borát iszogatja, addig két forint árát áll a kocsi odakünn; azért a Nemzeti Kaszinóban is meguszonnálhatna.

Eleinte Jahodovska se ismerte, tőlünk kérdezgette, ki lehet, pedig az öreg fi csúr gyakran beszélgetett vele.

Egyszer meg is kérdezte tőle, miért jár mindig fiákeren.

– Nem vagyok elég gazdag – felelte –, hogy gyalog járhassak.

– Hogy értsem azt? – kérdezte pajkosan Jahodovska, mert dacára a nagy testének, tudott kedves lenni.

– Ha gyalog jönnek idáig, megpumpolnának az emberek útközben. Takarékoságból járok kocsin.

– Jótékony ember lehet – gondolták a törzsvendégek.

Csak Mliniczky Pál kifogásolta a dolgot, nyilván, mert elhomályosítani kezdte úri voltát az idegen.

– Nem gavallér az olyan ember, aki így kijátssza a szegényeket. Hát úr az ilyen? Szökik a szegények elől. Engemet látnának, mikor az utcán megyek. Előlem a szegények szöknek, mert már elnászpángoltam a botommal néhány efféle csavargókat.

Az ismeretlen olyan pontosan jelent meg minden csütörtökön, mint az óra, és egy külön asztalhoz ült mindig egyedül. Később, úgy látszik, megtudta Jahodovska, hogy kicsoda, mert szembetűnő tisztelettel kezdett vele bánni, de előttünk csodálatos módon titkolódzott, ötölt-hatolt, láthatólag zavart lett, ha kérdeztük.

Átláthatatlan rejtély alakjában gomolygott köztünk ennek az előkelő úrnak a csütörtöki megjelenése. Mit akar? Miért jön ide? Talán a borocska ízlik neki? Ej, bolondság, hiszen vitethetne belőle haza is.

Ehhez a rejtélyhez (mert az események mindég csőstől jönnek) hozzájárult még egy érdekes alaknak előnyomulása a „Pává”-ban. Ez egy daliás, hegyesre kifent bajuszú, Wesselényi-mellkasú, közepes korú férfi volt, ki megjelent egy

napon és azontúl ott maradt sülve-főve, egyre nagyobb és tekintélyesebb helyet szorítva ki magának a hét eperfa világában.

Jómódú ember lehetett, mert ujjai tele voltak gyűrűkkel, azonfelül jó vendég, mert Jahodovska alig győzte neki hordani a fröccsöket, végre pedig ügyes ember is volt és Jahodovska szívesen vitte neki a fröccsöket, mert mindig mondott neki egy-egy bókot. Más tekintetben is kedvében járt Jahodovskának, néha rózsát hozott, néha szegfűt, amit az özvegy rendszeren a keblére tűzött, a sipsiricának is hozott ajándékba egy papagájt. Örült neki a leány és mi is örültünk, mert most már többször volt alkalma kijönni az udvarra, hogy a papagájával játszassék.

Így aztán hamar lett a törzsvendégek lajstromába beiktatva a Herkules. Már ti. a háziak részéről. Mert a törzsvendégeket (a törzsvendég mind arisztokrata érzésű) némileg nyugtalanítá a parvenü dédelgetése.

Minthogy pedig az előkelő öregúr csak egyszer jött egy héten, míg a „Herkules” (ahogy elneveztük) mindennap ott volt a szemünk előtt, a figyelem elfordult a rejtélyes öregről s mindenki csak a gyűrűs kezűről beszélt.

Mliniczky úr, aki mint a legnagyobb igényű „stamm”, féltékeny szemmel nézte az új alakulásokat, nem volt éppen ellensége:

– Végre is, úgy látszik, udvarias, figyelmes ember. Jól teszi, ha egy kicsit hízeleg Jahodovskának és a sipsiricának. A jó szó nem kerül pénzbe, a rózsza, szegfű se kerül pénzbe, a papagáj... hm, a papagáj, az már számárság, az pénzbe kerül. De mindegy, Jahodovska megérdemli, hogy ne közönséges korcsmárosnénak nézzék. Jahodovska több annál!

Egyszer arra figyelmeztette Druzsba tanár, hogy Jahodovska nagyon is szívesen és sokat beszélget a Herkulessele, de Mliniczky ebben se talált semmi kivetni valót. – Jahodovska hálás a papagájért, hálás a rózsákért, mert Jahodovska finom lélek.

Föl sem vette Mliniczky, míg ilyen téren mozgott az ismeretség, de amint később észrevette, hogy Jahodovska a legszebb húsokat a Herkulesnek süti meg, egyszerre morogni kezdett:

– Ez már nem járja. Disznóság! Jahodovska ostoba asszony! Mit akarja azzal az emberrel? Szemlátomást nagyobb porciókat visz neki, mint nekünk. Az a Góliát mindent föleszik előlünk, mert amivel többet ad neki, azt a mi szeleteinkből gazdálkodik ki.

Egyre szaporodtak a gravamenek. A „Herkules” mindennap tiszta asztalkendőt kapott az ételekhez, a többi törzsvendégek nem, este a nagy, fényesen világító petróleumlámpát megint Herkules kapta az asztalára, nekünk csak kerti lámpák jutottak. A Herkules fröccsét rendszeren úgy hozta az özvegy, hogy egy darabka jég úszkált a tetején, csillogott-ragyogott, mint a lady Dudley nagy gyémántja.

No, ez már botrány! Hogy nem szégyenli magát a Jahodovska?

De ezt még csak mind eltűrte volna Mliniczky úr (bár az epe már forrt benne), ha elő nem adja magát az a szerencsétlen eset, hogy egy fél rántott csirkét rendelvén, abban két fejet talált vala, míg ellenben látja sasszemekkel, hogy a szomszédos asztalnál hasonlóan egy fél csirkét majszol a Herkules s már a második mellsarkantyút törí szét a kis sipsiricával, hogy: ki él tovább?

Hát ez már égbekiáltó, ezt már nem hagyhatta annyiba; ingerülten csendítette meg késével a poharat.

Minden szem odanézett. Jahodovska kiszaladt a konyhából s meglátván a Mliniczky vésztojás arcát, a szokásos „üzleti” ijedelemmel és sietséggel perdült a Mliniczkyék asztalához, azzal a rettenetes előérzettel, hogy Mliniczky úr vagy legyet, vagy hajszálat talált az ételben.

– Jaj, tekintetes úr, tekintetes úr! Mért olyan nyugtalan, lelkem tekintetes úr!

Csak magát Mliniczkyt hívták tekintetesnek, a többi a neve szerint volt Druzbsa úr, Kovik úr, Tibuly úr.

Mliniczkynek szikráztak a szemei, a homloka kivörösödött, mint a téglá és a szalvétájával haragosan csapkodta az asztalt.

– Hát azért, mert haragszok (ha dühbe jött, még kevésbé vigyázott a magyar grammatikára). Haragszok egy kicsit a kétfejű sasra is, de aztat mégis hiszek, hogy két feje van, hanem hogy egy csirkének négy feje volna, aztat nem hiszek. És ha volt, hát mért nem küldte őtet múzeumba az én barátocskámnak, a Pulszkynak, hanem adja nekem megenni? Ez impertinencia, hallja!

Jahodovska elpirult, kibeszélte magát a szakácsnéra, hogy az követte el a hibát, aztán hirtelenében beszaladt a konyhába és kihozott békítőül egy tányéron két pompásra pirult kirántott csirkecombot azon melegében, még szinte sistergett rajtok a zsír.

Mliniczky dühösen lökte félre a tányért.

– Nem kell, egye meg. Én rendet akarok és tisztességet enyim pénzemért, nem kedvezményt. Az nem kell nekem. Száz fácányt rendelek, ha nekem tesszik....

Olyan hősi gesztussal tette ezt, mint egy római triumphator, mikor egy koronát utasít vissza. Az effajta dolgok emelték őt a „Pává”-ban mindannyiok fölé.

– Ugyan ne haragudjék, édes tekintetes úr.

– Haragszok, borzasztóan haragszok – rikácsolta.

Erre aztán a sipsiricát küldte rá Jahodovska. A sipsirica rámosolygott és addig-addig kérlelte, hogy végre ő is visszamosolygott és sipsirica kedvéért megette a két combot.

Hanem most már a gyanú fel volt költve, és általános gyűlölet tört ki a Herkules ellen.

Ki lehet ez az ember? És mit akar vele Jahodovska? Ez is egy valóságos rejtély. Most már két rejtély volt a „Pává”-ban. Két aktuális téma a borocska mellé.

Nemsokára némi világot hozott Kovik úr. Megtudta valahol, hogy a Herkules senki más, mint egy Manusek Vince nevű nyugalmazott burgzsandár.

– Csak? – jegyzé meg Druzbsa úr. – No, ez nem sok.

– Ej, no – dörmögte Mliniczky –, mire nézi a király a civillistáját, hogy ilyen erős, javakorú embert nyugalomba küld?

– Hogy azt mondják, nőül akarja venni Jahodovskát – újságolta tovább a doktor.

Druzbsa úr felfortyant:

– Ez szemtelenség! Ki kellene innen lökni. Hogy mer ilyet gondolni!

– No, csak az kellene még – vélte Mliniczky úr –, hogy egy burgzsandár regnáljon fölöttünk, igaz magyarok fölött.

– Nem, nem, ez képtelenség – tűnődött rajta Druzbsba.

– Ki tudja? – veté ellen a doktor. – Minden asszony egyforma és csak a derekáig okos.

Druzbsba szemlátomást nyugtalan lett, bántotta a dolog, izgatottan dobolt ujjai-val az asztalon. Hm, csakugyan. Az ördög nem alszik. Pedig hej, az ő tervei közt is ilyen valami kóválygott, a feje legitkosabb fiókjában. Megvárni, míg a leány férjhez megy és míg az asszony egy kis pénzecskét gyűjt az üzletből, s aztán azt mondani neki egy szép napon: „Kedves komámasszony, maga is öreg már, én is öreg vagyok, de az ördög bennünk még fiatal. Csukja be korcsmáját, és ami még hátravan az őszi verőfényből, élvezzük ki, kart karba fonva; az én Jahodovsky komám örömmel fogja nézni az égből.” De addig is, míg Jahodovsky az égből nézné a dolgot, Druzbsba tanár úr mindennap azzal a gondolattal nézegette a vérbélű, hatalmas idomú, kívánatos asszonyt, hogy az egyszer majd az övé lesz, és íme most... Nem, ez nem lehet, százszor is nem. Ennek a végére kell járni.

Minthogy a Herkules nem volt még ott, Druzbsba úr odaintette Jahodovskát s igyekezett közömbös hangon kérdezősködni, de bizonyos reszketegségtől mégsem tudta azt mentesíteni.

– Tudja-e, Jahodovska, kedves komámasszony, mit beszélnek a városban?

– Ugyan mit? – kérde Jahodovska kíváncsian, mert nagyon szeretett híreket hallani.

– Hogy ez a burgzsandár miért jár ide...

Merőn szeme közé nézett az özvegynek, aki könnyedén elpirult s hirtelen egy kakast vett észre az eperfán, amely az érettebb eprek közt dúskálódott.

– Hess onnan, te cudar! – kiálta rá s a kezében levő asztalkendőt lobogtatva, próbálta lekergetni. – Nézze meg az ember, hova veszi be magát?

– Hagyja csak a kakast, Jahodovska, hagyja – szólt közbe Druzbsba úr komolyan, némi árnyalatával a tréfának és a szemrehányásnak. – Az egyik kakas csínyjeit nem lehet a másik kakas csínyjeivel eltakarni. Maradjunk csak az első kakasnál, a burgzsandárnál, azaz beszéljünk a tyúkról, Jahodovska lelkecském.

– Miféle tyúkról? – kérde az asszony váratlanul erős és vidám tekintettel.

Kissé a világosság felé fordult. Látni lehetett arcán a finom pelyhet, mely bárszonyossá teszi, olyanná, mint az érett barack. Druzbsba úr szeretett volna beleharapni.

– Ott hagytuk el, hogy miért jár ide a burgzsandár? – folytatá Druzbsba úr.

– No, hát miért jár? – kérde Jahodovska hányivetű hangon, hullámos barna haját megigazítva.

– Azért, hogy magát nőül akarja venni – bökte ki végre a professzor úr.

Jahodovska felkacagott, egész lénye nevetni látszott, a kékes szemei szinte ugráltak a nevetéstől.

– Ostobaság, bolondság! – kiálta fel. – És ezt beszélnek a városban?

– Ezt – szörnyülködék Druzbsba úr.

– Csak hadd beszéljék, be nem foghatom a szájukat. Aztán lehet is, hogy nőül akar venni. Én még nem láttam belülről.

– Kit? Mit?

– A burgzsandárt. Csak azt tudom, hogy idejár, megfizeti, amit eszik, iszik, és olyan vendégem, mint a többi.

– Hát nem akar hozzá menni? Hát nem igaz? – kérde a tanár megkönnyebbülve.

Jahodovska tiltakozón emelte fel karjait.

– No persze, csak azt lesse! Az igaz, hogy meg se kért, de ha megkért volna is, ha csillag lenne a homlokán! Hogy gondolja azt, Druzsba úr? Az isten szerelméért, mit képzelsz? Hiszen nekem nagy lányom van s én csak őérte élek. Őt neveltem. A helyet is megfújom, ahova leül. Én anya vagyok, Druzsba úr, semmi egyéb, és anya akarok lenni végleglegem. Én nem létezem, csak a gyermek. Érte dolgozom reggeltől estig a kimerülésig, hogy olyan vagyok, mikor este lefekszem, mint egy darab fa. Hát minek volna nekem a férj? Mikor és mire használnám, mondja csak, édes Druzsba komámuram, mondja csak?...

Édesdeden, de hamiskásan nevetett, miközben kivillogtak fehér fogai, melyek között némi aranycsillámok szúrták meg a szemet.

Druzsba szinte a könnyekig elérzékenyült ezekre a kijelentésekre s meghatott hangon felelte:

– Kegyed nemesen gondolkozik, Jahodovska. Kegyed példátlan anya és bocsánatot kérek, ha valamilyen megsértettem. Igen, a gyermek az első, s ha őt boldoggá tesszük, vagyis boldoggá teszi, aki teszi, akkor jöhet a többi... Úgy van, a többi... Azazhogy – süttessen kérem egy rostélyost és húzzon rajta végig egy kis fokhagymát... de csak leheletszerűen, Jahodovska!

A szállongó pletyka hát mindjárt csírájában megfojtatott, a törzsvendégek közt szájról szájra kelt, amit Jahodovska mondott, nem győzték mondogatni egymásnak: Nagyszerű anya. Remek anya. Ilyennek kell lenni egy anyának.

És most már beállott a szélcsend egész őszig. Minden maradt úgy, mint azelőtt, a Herkules mindennap eljött s egész otthonosan viselte magát, nemegyszer maga ment be a konyhába, hogy a palacsintát sütő Jahodovska mellett legyekedjék, s maga hozta ki magának az ételt vagy a fröccsöt, némelykor labdát játszott a sipsiricával az udvaron. Az előkelő öregúr is rendszeren beállított minden csütörtökön s mialatt borocskáját lassan szűrösölgette, felváltva mulattatták az özvegy és a sipsirica. Egy nagy csomag Kugler-cukorkát hozott ilyenkor, de az mindig a kocsin maradt, és csak akkor hozta be az özvegy a köténye alatt, mikor elmenőben kocsijához kísérte az öregot.

Egyetlen figyelemre méltó mozzanat adta elő magát. Pusztán egy morzsa; de a „Páva” verebeinek az is elég volt. Egyszer az öregúr ott felejtette az asztalon zsebkendőjét, mellyel a cvikkerjét törülgette volt; Kovik doktor odament és konstataulta rajta a kilencágú koronát, aztán utánakiáltott a kifelé tipegő öregúrnak:

– Méltóságos uram, itt tetszett felejtetni a zsebkendőjét.

Az összerezsent, megtapogatta zsebeit és megfordult. Fanyar mosolyt erőltetett és a fele útra visszatért a kendőért.

– Ősmer ön engem? – kérde a doktortól halkán, hosszúkas, ráncos arcán feltűnő kedvetlenséggel.

– Nincs szerencsém. Én egyébiránt Kovik doktor vagyok. (Meghajtotta magát.)

– Kuvik? – kérde az minden gúny nélkül, csupán azzal a nagyúri nyegliséggel, mely a közönséges halandók neveinek elferdítésében nyilatkozik.

– Nem. Kovik.

– Úgy? Nem tesz semmit. Örvendek, uram, és köszönöm a figyelmeztetést. Ön tehát nem ősmer engem? Mindjárt gondoltam, mert én nem vagyok méltóságos.

Ezzel biccentett fejével és eltiptegett kocsijához.

E jelentéktelen epizódon kívül minden a régiben maradt, csak a levelek kezdtek lehullni az eperfákról és a beállott csípős idők miatt az asztalok vándoroltak be az úgynevezett étkezőbe, mely nyáron üres volt. Ilyenkor a törzsvendégek is felére fogynak, mert az eperfák vonzereje megszűnik.

Druzsba tanár úr egy októberi vasárnapon elvetődött a templomba s éppen jávában szundikál vala, magát félig-meddig a „Pává”-ban álmodván, amikor a szószékről, mint egy égi szózat, egyszerre hátba üti a Jahodovska, szül. Globa Franciska neve.

– Mi volt ez? – kérde, ijedten felriadva, a szomszédjától, egy krisztinavárosi szatócstól.

– Ej, hát házastársul veszi valaki.

– Lehetetlen – dadogta a professzor elhalványulva. – És kicsoda?

– Bizony én nem vigyáztam meg.

– Misztifikáció! – szólt a professzor hangosan és felugrott, de észrevévén, hogy templomban van, visszaült megint, bevárta az istentisztelet végét és megszólítá a plébánost odakünn.

– Engedje meg a főtisztelendő úr, hogy kérdést intézzek a házassági hirdetés iránt; nem jól hallottam.

– Manusek Vince veszi el Globa Franciskát, – olvasta le a pap a kezében levő céduláról.

– Lehetséges az? – kérde Druzsba úr elképedve.

– A legtisztább valóság, uram.

– Ki mondta a főtisztelendő úrnak?

– Ők ketten.

– Globa Franciska is?

– Igen, szerdán délelőtt voltak nálam.

Druzsba urat a szédülés környékezte.

– Milyen volt az asszony? – dadogta.

– Egy magas nő, mint egy gránátos, személyesen ősmerem, a „Fehér Páva” tulajdonosnője.

– Megfoghatatlan!

– Van talán valami kánoni akadály?

– Van, van... azaz nem mondhatnám, de mégis furcsa.

Elrohant, nem is köszönt; a pap csodálkozva bámult utána. A Horváth-kert előtt megállott, gondolkozott, aztán fölnézett az égre, hol éppen akkor barna felhők száguldoztak: „Jahodovsky, megboldogult kedves barátom és komám – sóhajtott fel –, mit szólsz te most mindezekhez?”

Jahodovsky természetesen nem szólt semmit, hanem annál inkább szólt Druzsba úr azoknak, akikkel a törzsvendégek közül találkozott.

– Tudja-e, mi az újság? Most hirdették ki Jahodovskát a zsandárral. Ki hitte volna? Micsoda álnok asszony! Megvetem. Sohase megyek többé a „Páva”-ba. Így meggyalázni a vendégeit. És hogy szabadkozott előttem. No, megállj! Egy zsandárnak adja a kezét. Egy zsandárnak! Azt a kezét, amellyel a túrós csuszákat gyúrta nekünk!

A törzsvendégek, akikkel találkozott, nem fogták föl ilyen tragikusan.

– Hát kihez akarta volna, hogy férjhez menjen? – kérde Tibuly ügyvéd. – Hiszen nem vehette el az éneklő kanonok.

Egyik törzsvendég a másiknak adta át a hírt, úgyhogy estefelé már a pestiek is tudták. Szokatlan számmal gyülekeztünk össze vacsorára, dacára a pocsék időnek. Ott volt az egész had. Csak Druzsba úr hiányzott. Kati, a kis szolgáló (mert egy pár hét óta ilyen is volt) mondta, hogy Druzsba úr elment arra délután kétszer is és mind a kétszer kiköpött a ház előtt.

Természetesen minden szem a menyasszonyt kereste, figyelte ma este. Az vidám, eleven volt, mint egy fűrj, és szeretetre méltó a vendégekhez. Mintegy dacolni akart a gúnyolódó tekintetekkel, melyek szurkálták-csiklandozták.

Bejárta sorba az asztalokat és maga hozta elő a kényes tárgyat, mintegy röstelkedve, szégyenlősen.

– Hát igenis, beleugrottam. Isten látja lelkemet, hogy csak gyermekemért teszem, a sipsiricéért. Nekem ugyan nem kell a házasság, se lelkemnek, se testemnek. De hogy legyen ez a gyámoltalan gyermek támasz nélkül? Maholnap vinni kell ide-oda, ha azt nem akarom, hogy elhervadjon gonoszul. De hát én nem mozdulhatok az üzletből, hacsak nincsen valakim, akit magam helyett hagyjak. Istenem, hiszen anya vagyok. Meg kellett hoznom ezt az áldozatot a Johankáért. Egy leány, akinek atyja nincsen, olyan mint a gazdátlan mezei virág, mindenki megtapodhatja, atyát kell neki szerezni, aki gyámolítója legyen, aki helyt álljon, ha kell. Hadd legyen én az áldozat. Hiszen én csak őerte élek. Én úgyse számítok semmit. Manusek, végre is szereti, végtelenül szereti őt, a kezén fogja hordozni, és a jó Isten beszámítja nekem a másvilágon, hogy láncokat vettem magamra a gyermekemért.

A „Páva” vendégei valóságosan elérezékenyültek.

– Milyen anya! – lelkesedett Mliniczky. – Milyen fölséges anya! (S titkon elhárította magában, hogy egy nagy ezüsttálcát vesz neki a lakodalomra. Hogy fog ez majd imponálni a „Páva”-ban).

A lakodalmat megülték október végén, szüret után, abban az évben, amikor utoljára termett a budai Sas-hegyen bor (mely még most is tart).

Eleinte némi hidegség volt érezhető a „Páva” új gazdája iránt, néhányan ki is maradtak; de a szerencsés Manusek csakhamar visszahódítá a szíveket, mikor

híre ment, hogy a fináncok gálócsi dohányt találtak nála és kegyetlenül megbírságotlák. „Ohó, hiszen ez nem annyira zsandár, mint inkább szenvedő hazafi.” Jó hatást tett az az újítás is, hogy a „pettyegtetett szolgálat”-ot kivakartatta a firmáról s „pontos magyaros szolgálatot” tétetett helyébe. A fehér pávát is bemeszeltette, minthogy fehér páva nincs a világon és egy rendes közönséges pávával cserélte fel: „Ohó, hiszen a Manusek reális ember.”

Apránként visszazállingóztak a hívek, úgyhogy a következő nyár együtt találta az egész tavalyi frekvenciát az eperfák alatt, kivéven Druzsba tanárt. Hiszen csak éppen olyan jó világ volt ott, mint azelőtt! Sőt a kiszolgálat még jobb lett, mert Manusek a mézes hónapok után egészen a vendégeknek szentelte magát. Mindig volt valami különlegessége; százesztendőös szilvóriuma Szerémből, remek folyékony túrója Liptóból, fölséges illatú dalmát taplója, amivel „gratis” kedveskedett nekik. Némelykor „bólét” csinált szamócából és vörösborból és sorba öntögette kancsóból az érdemesek poharába. De iszen illedelmes, szeretetre méltó ember volt Manusek. Látszik, hogy az udvarnál volt. Budai szokás szerint egyszer napjában körülhordozta a burnószelencéjét is, melyet a király arcképe ékesített, megkínálta a vendégeket, s egy alkalommal tréfásan megjegyezte:

– Jobb, ha mi tubákolunk, mintha a király tubákol. Ámbár ha a király tubákol, mindig mi, alattvalók prüszkölünk.

Ez a mondása szárnyra kelt és egyszerre megejtette, meglegejtette a hidegeket. Manusek forradalmi lélek, a mi vérünkéből való vér. Aznap este némelyek pertu lettek vele.

Mint pajtás meg éppen páratlan volt, gavallér és pazar, mint egy Esterházy, valamint szolgálatkész, mint egy Mungo. Ma én fizetek, barátaim, engedjétek meg. Azazhogy ma senki se fizet. Sipsirica, szívecském, hozz fel egynehányat azokból a homokba ásott palackokból!

Kétszer-háromszor is előfordult hetenként, hogy begurult egy kis parázs dínomdánomba s egyszer még a cigányt is odahozatta az „Arany Szarvas”-ból a kis szolgáló, Kati által, aki ezért az újtáért egy ezüsthátost kapott Manusektől és egy pofont az asszonytól, a „Manusovká”-tól.

– Húzz egy betyárnótát, móré! Azt, hogy „Korcsmárosné, citronyos bort adjék kend!” De igazán is bort ide, Franciska, bort ide a barátaimnak!

– Ne okoskodj, Vince, ne okoskodj – csillapította az asszony –, eleget ittál, nem adok többet. Aludni akarok az éjjel, Vince!

– Míg tele a pince, fénylik a Vince – kurjantá Manusek, megfordítván a gazdák szokásos példabeszédét. – Adj bort, Franciska, megfizetem, úgy, mint más – s kivágott az asztalra egy szép zöldhasú forintost. Hahaha! Kár, hogy te nem iszol, Franciska. Becsületemre mondom, nagy kár. Pedig szeretlek, mert kénytelen is vagyok vele. De mi hasznom is lenne belőle, ha nem szeretnék? Ennélfogva szeretlek, Franciska, és felette sajnálom, hogy a természetünk nem egyezik. Hogy nem iszol. Mert akkor mi is úgy tennénk, mint az egyszeri korcsmárosék. Ha én innám, én fizetném meg neked a bor árát, ha te innál, te fizetné meg nekem a bor árát és így mindig nyugodt lenne a lelkiismeretünk, hogy csak az üzletet tárogatjuk.

Szóval, jó, víg „spéci” volt, aki díszít és népszerűséget hozott a „Pává”-nak. A „Páva” most élte aranykorát. Mert másrésről a sipsirica szórt rá fényt, aki megtelt vállban egy kicsit, de amellet nyúlánk és harmatos maradt. Lássa meg az ember, mi lesz a kis gubóból! Egy-két vonáson ide-oda igazított valamit az utolsó hatnyolc hónap – nagy piktor az idő –, s a kecses, takaros leánykából rendkívüli szépség lett. Nem mehetett el anélkül az emberek közt, hogy minden szem meg ne akadjon rajta. „Mintha egy szarvas menne végig a Mályva utcán” – mondták a szomszédasszonyok, akik pedig talán sohasem láttak a Mályva utcán eleven szarvast végigmenni.

De nemcsak a vénasszonyoknak tűnt fel a sipsirica, sápadt kamasz diákok kezdtek a „Pává”-nál mutatkozni. Nem volt elég pénzük, keveset fogyasztottak és éppenséggel meg nem híztak, hanem inkább a szemeiket hizlalták, azért a néhány krajcárért, amibe a fröccs került.

Druzsba professzor úr ezekben az időkben csodálatos járványt fedezett fel a nebulók közt éppen a nyolcadik osztályban. Az egész klasszison kiütött a versírási düh, minden betegség közt a legrettenetesebb. A szív, mint a megdagadt folyam, kiárad és előnti a fejet rímekkel. A fej annyira tele lesz velök, hogy semmi egyéb földi portéka, se latin nyelv, se görög nyelv, se történelem, se számtan bele nem gyömöszölhető.

Druzsba tanár úr több ilyen verset elkönfiskált; egytől egyig szerelmes versek voltak: „Ideálomhoz”, „Őhozzá”, „J. J.” és több effajta címek alatt. No, hát semmi az, mosolygott a tanár úr szomorúan. Az vessen követ rájok, aki nem ludas. Hiszen ő is vágott a „tepedt szőlő” után. (Hm, a darázs is azt szereti.) Szíve fájdalmasan dobbant meg, amint a visszaemlékezés édes mézében megmártogatta. Rá se akart többé gondolni. Hanem ezek az átkozott versek! Olvasta, olvasta s egyszerre fejéhez kapott. Hm, hm, ez mégis furcsa. Majd minden versben egyforma rím fordult elő: „sóhajtana-Johanna”, „tana-Johanna”, „rohanna-Johanna”.

– Az ördögbe is! – kiáltott fel Druzsba úr, a nagy feltalálók pátoszával. – Ez a sipsirica lesz, a keresztlányom. Hej, pedellus, pedellus! (A pedellus belépett.) Mondja csak, Kutorai, nem tapasztalt ön az utóbbi időben valami különös dolgot?

– Különös dolgot? – tűnődött Kutorai, egy hiúzszemű, sovány, mintegy harmincéves emberke, nagy ádámcsutkával a gégéjén.

– Valami olyan különös dolgot, ami önt megbotránkoztatja.

– De igenis, tanár úr.

– És mi az, édes Kutorai? – kérdé megfeszült érdeklődéssel.

– Nem tudom, megmondjam-e? – habozott a pedellus.

– Kötelessége, édes barátom, kötelessége.

– Egy cvikkert találtam a minap otthon a lakásomon az éjjeliszekrényen. Kérdezem a feleségemtől, kié a cvikker? Azt mondja, hogy nem tudja.

Druzsba tanár úr a fejét rázta.

– Nem ez, nem ez, de azért csak folytassa, kedves Kutorai. Meghallgatom önt.

– Másnap feljövök a gimnáziumba, és hallom Lerner tanár urat panaszkodni, hogy elhagyta valahol a cvikkerjét. Hazamegyek délre és kérdezem a feleségemtől, nem járt-e nálunk Lerner tanár úr? A feleségem rám támad: hogy mit keresne

nálunk Lermer tanár úr? A következő reggel aztán magamhoz veszem a cvikkert és megmutatom Lermer tanár úrnak, mire Lermer tanár úr felkiált: „Nini, az én cvikkerem!” Hát nem tudom azóta, mit gondoljak. Megfoghatatlan dolog!

– Majd kombinálok és meditálok fölötte – nyugtatá meg Druzsba úr jószívűen – , de most egyelőre a tanulókról van szó. Nem járnak ezek a paniperdák valami korcsmába, teszem azt a „Pává”-hoz?

– De bizony éppen csak oda járnak – felelte a pedellus. – Láttam egyiket-másikat kijönni és bemenni.

– No, és miért nem jelentette fel?

– Mert azt gondoltam, hogy a tanár urat keresik, vagy az engedelméből mennek oda, tudva azt, hogy oda tetszik járni étkezni.

– Ah, Kutorai, Kutorai – kiáltott fel Druzsba úr bánatos fuvolahangon. – Mily tévedésben van ön! Én nem járok a „Pává”-ba többé.

– Én azt nem tudhattam – mentegetőzik a kis pedellus.

– Persze, persze, ön nem tehet magának szemrehányást. De én ad personam élénk lelkiismereti furdalást érzek. Mert ha én odajárnék, akkor a tanulók nem mernének odajárni. S ha ők nem mernének odajárni, akkor nem írnának verseket, de tanulnának. A kötelesség hív, és én nem fogok kitérni a kötelesség elől. A kötelesség hív, és én megyek. Félrelokóm a kevélységet és megteszem, őértük, a tanítványokért. Itt vagyok, Druzsba vagyok. S egy Druzsba nem tehet másként... Elmehet, kedves Kutorai!

Druzsba úr ereiben fölpezsdült a vér, nem adta egy vak lóért, hogy ürügyet talált a „Pává”-ba mehetni s hogy ennek a szívbeli gyengeségnek a neve férfias kötelesség. Megborotválkozott, kipödörte bajuszát, megkefélezte mindjárt ebéd után és magához vévén a versezeteket, megindult a Mályva utca felé.

Útközben betért a „Wrabe et Comp.” ékszerkereskedésbe, hol egy arannyal befuttatott ezüstmalacot vásárolt, részint kiengesztelésül, részint, hogy a mamának is vigyen valamit. Re bene gesta poroszkált a selyempapírba takargatott zsu-zsuval, midőn Mliniczkyvel találkozott, aki csibukját lóbázva, a sarkon levő „Félhold” kávéházba igyekezett Tibuly fiskálissal, a rendes délutáni feketére.

Mliniczky úr megállította. – Hollá, Druzsba! Hova megy erre, Druzsba, ahol a madár se járja?

– Találják ki! – szólt Druzsba rejtélyesen, de miután látta, hogy nem találgatják, maga vallotta be, hogy a „Pává”-ba megy.

– Ilyenkor? – csodálkozott a fiskális.

– Szándékosan megyek ilyenkor, mikor még a „Pává”-ban senki sincs. Mint professzor és mint keresztapa megyek oda, kettős minőségben.

S elmesélte a történeteket, hogy a diákok odajárnak s verseket írnak a sipsiricához.

– Jó téma vershez – bólingatott Mliniczky, – szubtilis, mint egy liliom.

– Ha selyemviganót viselne, király lányának is beillenék – licitált a fiskális. – Sokszor bosszankodom az anyja fősvénységén, hogy nem öltözteti szebben.

– Mit? Nem öltözteti? – pattant fel Mliniczky. – Egy ilyen anyához ne tessék nyúlni. Hogy nem öltözteti? Isten se szebben a plántáit, a tulipánokat és violákat.

Hiszen olyan selyemruhában volt egypárszor, hogy Worth se nem tudja varrni különbet.

– No, én még sohase láttam rajta perkálszoknyánál egyebet, pedig ott dangubálok sülve-főve egész héten, a csütörtököt kivéve, amikor napibiztos vagyok a takarékpénztárnál.

– Bah, ha jól emlékszem, éppen csütörtökön volt selyemben. Mi van ma? Szombat. Igen, igen, csütörtökön. És a múlt héten is... lássuk csak? Szombaton nem volt otthon, pénteken eső esett. Úgy van, úgy, a múlt héten is csütörtökön volt rajta egy májszínű selyemruha. Úgy látszik, spektabilis, hogy csak maga elől bujkálják azok a selyemszoknyák. Hogy mindig csak csütörtökön. De mi az ördög jut eszembe? (Mliniczky a homlokára ütött.) Hm, hm. Tu je volacso. (Itt van valami.)

Kritikus pillanatban mindig tótul gondolkozott és morgott Mliniczky úr.

Nagy fejcsóválások között oldalgott el a „Félhold” felé, még kezét is elfelejtett nyújtani Druzsbának, aki elbúcsúzván az ügyvédőtől, egyenest befordult a kacsaringós Mályva utcába.

A „Három angyalhoz” címzett patikánál, ahol az utca megtörik, meglassítja lépéseit, hogy kigondolja útközben, miként fogja eljöveteleit előadni, nehogy megalázódást lásson benne az asszony, nehogy a szerelem által összetört lélek puhaságát tegye a „Páva”-ban közszemlére. „Méltóság, Druzsba – így szólott önmagához –, ne feledd el, hogy ki vagy”, s ezzel gondolatokba merülve, lehorgasztott fejével lépegetett a nevezetes helyszín felé. Mikoron pedig felütötte a fejét, meghökkenve látta messziről, hogy a „Páva” előtt nagy népcsődület van; asszonyok, férfiak és suhancok verődtek össze, nevetgélnek, zsi bongnak és kíváncsian nézegetnek be a kapurácson.

Meggyorsítja lépéseit, sőt ha nem lett volna Druzsba, még talán futott volna is. A népek egy része széledni kezdett már, egypár asszony jött vele szemben, akik kacagva tárgyalták az esetet. Talán mégsem szerencsétlenség – gondolta és nagy kő esett le szívéből. Az asszonyok között az egyik köszönt is.

– Dicsértessék a Jézus Krisztus, tanár úr!

– Mindörökké, Kutorainé asszony. Mi történik ott?

Csinos, gömbölyű arcú, bogárszemű asszonyka vált ki a sorból, megnyálazta ujjait és megigazgatta, lesimítá velök koromfekete haját előbb, csak azután felelt:

– Ott bizony nagy parádé történik. A Páváné kihajigálja az urát az utcára.

Druzsba úr megdermedt a csodálatos hír hallatára.

– Lehetséges ez? – mondá, tágra nyílt szemeit Kutorainéra szegezve. – Ismételve, kérem még egyszer.

– Elkergeti az urát. Hát mi van abban? Az övé a ház, meg az üzlet. Asszony az a talpán.

A tudós férfiúnak úgy tetszett, mintha rózsavízzel locsolgatnák, de azért meg volt lepelve.

– És hát mi az oka, nem tudja?

– Hogy mi az oka? – kérdé Kutorainé csintalanul, kackiásan ringatva magát a csípőin, melyek rugókra látszottak jární és eszébe juttatták Druzsba úrnak a

Lermer tanár cvikkerjét, mely szintén ilyen hajlékony szerkezeten mozog. – Hát lelkem, tekintetes tanár úr, mi szokott az ilyennek oka lenni? Ők ugyan mindenfélét kiabálnak egymásra, de az igazi oka csak az lehet, hogy vagy az úr unta meg az asszonyt, vagy az asszony unta meg az urát.

– Köszönöm, asszonyság, a felvilágosításokat, melyek bizonyára közel érintik a valódi tényálladék határait... bizonyára.

Biccentett a fejével, egy-két lépést tett előre és megállt, habozva afölött, illő-e ott ilyenkor megjeleni. Nem. Semmi esetre sem. A családi élet szentélyébe nem szabad behatolni. Ezt még a riporterek is hangoztatják, bár megcselekszik. Egy Druzsba azonban nem tehet ilyet. Tehát nem megy be a „Pává”-ba. Mármost aztán vagy visszafordul, vagy beáll a báméskodók közé. Kétségtelen, hogy egy igazi gentleman előtt a visszavonulás eszméje a rokonszenvesebb, és így rokonszenvesebb Druzsba úr előtt is, a csőcselékhez való csatlakozás ellenben undorító. Druzsba úr visszafordult nagy léleknyugalommal, de a Mályva utca erről a részéről is kellemetlen, sőt elijesztő látvány tárult eléje. Hajcsárok ökörcsordát tereltek errefelé. Csattogtak az ostorokkal, az állatok bögtek és rendetlenül jöttek, nagy fejeiket megszegve, melyeken rettentő villaszarvak ágaskodtak.

A rémület fogta el. Meglehet, belső furdalást érzett gyöngéd lelke a szegény oktalan állatokkal szemben, kiket annyiszor lealacsonyított, midőn tanítványait ökröknek nevezte, vagy csak egyszerű gyávaság volt, elég az hozzá, megváltoztatta útja irányát, megfordult újra és az utca túlsó oldalára lépegetett át, hogy ha elmegy a „Páva” előtt, a szájtató tömeget, mely a botránnyon mulatott, lehetőleg elkerülje, füleit azonban nem dughatta be gyapottal (mert nem is volt nála gyapot), úgyhogy mégis hallott a csoportosulóktól némely értelmetlen és különös megjegyzéseket.

– Milyen patália! Azért a kis békáért, a kis szolgálóért.

– Pénzen vett szerelemnek ecet az alja.

– Kutya egy asszony!

– És mafla egy zsandár!

– Hát mi történt?

– Az Isten tudja. Nyilván a kis szolgáló okozta, mert ott bög a baromfiólnál. Azaz a zsandár okozta.

– Azazhogya az asszony okozta, aki észrevett valamit.

– Hah, nini, csirkék és kacsák! Uccu, gyerekek, fogjatok belőlük.

Dulakodás közben nyilván fölfordult odabent az udvaron a borítókosár, s a hizlalásban levő baromfiak, átbújván a kerítés lécei közt, elindultak világot próbálni.

A zsandár úr foga is csirkére vásott.

– Csinos a fruska.

– Maradt volna a párja mellett. Úgy kell neki. Tudta ő azt nagyon jól, hogy vén csontokból szokás jó levest főzni.

– Látták, hogy vágta képehez a jeggyűrűt?

Füleit be nem dughatta Druzsba úr, de a szemére se tehetett ellenzőket, pedig azok okosan vannak kigondolva a lovak kantárjaira. Önkénytelenül áttévedt tekin-

tete a sorompós kerítésen a „Páva” udvarára és éppen eleget látott, hogy soha többé el ne feledje a sajnálatos spektakulumot.

Mária szent szűzecke... az asztalok, székek mind egy rakásra voltak hordva az udvaron, mögöttük a Herkules, ki barikádokat épített belőlük, s azok mögül, mint valami bevehetetlen erősségből, hadonászott, lármázott és alkudozott. A két szakácsné, az egyik piszkafával, a másik egy meszelőrúddal igyekezett hozzáférni. Eközben meg-megmutatkozott az ajtóban a Páváné alakja, kosztros hajjal, felgyúrt ujjakkal, fúriaszerűen, amint egy nadrágot hajított ki az udvarra, majd egy inget, majd egy csizmát, majd néhány pipaszárat.

– Nesze a cafatod, te cudar! – rikácsolá. – Mars ki a házamból, mars ki az udvaromból! Üssétek a kutyát, ahol éritek! Márta, Zsuzska!

Biztatta a két harcias szakácsnét, kik oda-odaugrottak, de a Herkules egy széket forgatott maga körül, mintha legyező volna, és emiatt sérthetetlen volt. Eközben azonban diplomáciai alkudozásokat folytatott az asszonyával.

– Adj haladékot, Franciska, ne okoskodj. Ígérem, hogy elmegyek, de nem most szégyenszemre, az összeszaladt népek előtt. Elmegyek az est sötétjében, Franciska, szépszerivel. Belátom, hogy nem élhetünk együtt, de várd meg az estét, Franciska!

– Egy percig se, egy percig se – lihegte az asszony és újra beszaladt, meg előre rohant.

A künn lévő szájtátók röhögtek.

– A zsandár tudja a csiziót. Estig kér halasztást. Persze. Este minden asszony békülékeny. A kígyó is megszűnik mozogni naplemente után.

Druzsbá úr lábai a földre gyökereztek, szeretett volna továbbmenni, de nem lehetett, mintha benuulás érte volna. Minden táncolt és forgott vele, nemcsak az egész udvar, a künn álló népség, de még a szomszéd házak is, melyeknek egyikén ácsok csinálták a zszindelytetőt. De azért mindent látott, mindent hallott, mintha egyszerre meghatványozódtak volna halló és látó érzékei. Látta sipsiricát is, ki a muskátlis udvari ablakon kihajolva nézte a nagy és mulatságos „jelenetet”.

A zsandár is észrevette sipsiricát.

– Látod, hogy bánik velem az anyád – szólt hozzá panaszkodva. – Nincs szíve neki, nincs szíve. Tégedet is el fog adni. Hidd meg, hogy el fog adni, én tudom azt.

Sipsirica behúzta fejét és haragosan csapta be az ablakot s azután elkezdett zongorázni: „Szeretnék szántani.” (No, még csak ez kellett ehhez a nagy káoszhoz.)

– Hogy affektál a kisasszony – szóltak odakünn gúnyosan.

Eközben újra kirohant a korcsmárosné, még egy mellényt talált valahol, azt hajította ki a küszöbről, úgy röpült a levegőben, mint valami denevér.

– Hát mégis itt vagy? – kiáltja. – Hát mégse viszed el a cókómódat? No, megállj! Szaladj be csak, Zsuzsa és hozz ki egy fazék forró lúgot!

De már ennek fele se tréfa. Az ács a szomszédház fedeléről leszólt barátságosan:

– Most légy okos, Domokos!

Zsuzsa beszaladt a lúgért, Manusek Vince tekintete pedig végre mégis a kapuját kezdte keresni.

– Pukkadj meg, sárkány – hörgé –, elmegyek, de megkeserülöd.

Kár, hogy éppen ebben a pillanatban ért a „Páva”-hoz az ökörcsorda, és a publikum, anélkül, hogy a végjelenetet látta volna, szétrebbent; gyerekek, asszonyok sikítva menekültek előle (nincs teljes élvezet a világon) – maga Druzsba úr is elinalt, mégpedig ugyancsak szaporán szedve a lábait, míg csak a Boróka utcába be nem hajlott. Onnan aztán a Szeleczyk-féle park kerítése mellett egyenesen haza pályázott, hol is levetkőzött, lefeküdt, üvegeket melegített a lábára, a hasára pedig egy forró pléhfödőt rakott. Arról panaszkodott a gazdasszonyának, hogy beteg, és azzal az üzenettel küldte el a direktorhoz, hogy holnap nem tart előadást.

Mindez azonban egy csöppet se változtatott se a világ forgásán, sem pedig a város képén. Csak minden úgy volt ezentúl is, mint máskor. A nap süttött és a Mályva utca akácfái csak úgy illatoztak, mint tegnap, a verebek csiripeltek az ágak közt, a „Páva” asztalai rendben állottak a helyükön, a konyhából pompás pecsenyeszag párologott ki, s a pajkos szél ingerkedve vitte fel a zsindelező ácsok orrához.

A szokott időben beszállingóztak a törzsvendégek, Páváné vidáman sürgött-forgott körülöttük ropogós szoknyaiban, a szokott mosolyával ajkai körül. A sipsirica a zongora billentyűit nyaggatta odabent, és semmi jel se mutatta a kora délutáni háborút. Csak a papagáj kalitkája állt üresen. Ha hadi bulletinek jelennének meg az ilyen háborúkról, akkor a mostani így szólna: „Egy sebesült és egy halott.” A sebesült Druzsba Tivadar úr volt, a halott a papagáj. Manusekné a csata ádáz hevében megfogta a papagájt, kicsavarta a nyakát és utána dobta az akkor már menekülő Manuseknek az utcára. Az utcai gyerekek megtalálták a házassági viszálykodás áldozatát, megkopasztották szép zöld és piros tollait, föllékesítvén velök a kalapjaikat.

A vendégek nagyrészt már tudták a történeteket s bizalmas suttogással sajnálkoztak a Manusek sorsán. Egyik-másik maliciózusabb meg is kérdezte:

– Vince barátunk nincs itthon?

Manusekné talán éppen ezt várta; nem akart a dologból titkot csinálni.

– Nincs, nincs – pergett a nyelve –, elpályázott.

Közelebb lépett egy-egy asztalhoz, meghalkítván hangját, csípőjére rakta kezét és folytatá a bizalmas közléseket:

– Kiadtam neki az obsitot. Fel is út, alá is út. Nem hozzánk való ember. Hadd menjen, amerre a két szeme lát.

A „törzsek” mohón nyelték szavait. Egy-egy sajnálkozó hang ki is csúszott imitt-amott.

– Ejnye, ejnye, szegény Vince!

– Hát igen, szegény ember – vette föl a szót az asszony. – Hiszen én is sajnálom. Hiszen nem volt rossz ember, és magamnak is fáj, tessék elhinni. De én anya vagyok. Mindenekfölött csak anya, aki leányának él. Szívemnek minden lüktetése az övé, a sipsiricáé. Engem boldoggá tett Manusek, mit tagadnám? De

a leányom jövője veszélyeztetve van. Mindent elhordott, elpusztított és egy szalmaszálat nem tett keresztbe. Az a csöpp hozomány, amit a leányomnak összekuporgattam, fogyott, olvadt, mint a vaj a királyi lakások tenyerén. Egy ingyenélő a háznál, egy pusztító moly. Nem, ez nem mehet tovább így. A feleség elnézte volna, mert én szerettem Manuseket (gyöngén elpirult és lesütötte szelíd tűzű szemeit), de az anya föllázadt. És semmi kétség, hogy az anyának kellett győznie. Eltávolítottam őt, mert nincs jogom boldognak lenni, ha az a leányom jövőjébe kerülne. Megerősítettem lelkemet és útnak bocsátottam Manuseket. Az emberek mondhatnak, ami nekik tetszik, de Isten javamra fogja följegyezni.

Keresztbe tette mellén a kezeit, s egypár könnycsepp csordult ki könnytömlőiből és végigfolyt arcán.

A törzsvendégek látható részvétellel foglalkoztak saját gondolatukkal, de Mliniczky érzelmei kitortek a napvilágra.

– Ah, milyen anya, milyen anya! Soha nem ilyesmit láttam. Már elevenen érdemelne gloriolát övé feje körül.

S pengetni kezdte a tervet, hogy egy ilyen gloriolával szeretné a saját költségén lefestetni s a nevenapjára ajándékba neki adni. Hé, nincs itt valahol egy kalendárium, hogy megnéznénk, mikor van Franciska-nap?

Minthogy nem volt kalendárium kéznél, nem nézték meg, és a szép ajándékozási terv megint elesett, mint Mliniczky egyéb ajándékozási tervei, melyek azonban a maguk helyén így elméletben is elegendő hatást csináltak.

*

Druzsbá tanár úr nemsokára visszatért a „Pává”-ba, de nem a tavalyi szemével. Jahodovska most is csinos volt és takaros, de a poétikus zománc lehámlott róla. Szepegve gondolt arra, ha ő lett volna Manusek Vince bőrében azon a végzetes délutánon.

Egy filozóf magaslatáról nézte ezentúl az eseményeket. De vannak is ilyen ilyen események? Csekélységek, ostobaságok. Kovik odadob egy-egy közérdekű témát talány alakjában:

Hogy lehet olyan mesterség, amelyet elfelejt valaki, ha tanulja? Mindenki tudja, ha nem tanulja, és senki sem tudja, ha tanulja. A hentesekről van szó, akik nem tudnak jó hurkát és kolbászt csinálni, holott más mindenki tud. Ugyanez áll a főzésre. Minden parasztasszony pompásan főz, ha akar, de a szakácsok közül csak minden ezredik tud jól főzni.

Erről folyt a disputa napokig; az éneklő kanonok az asztalra csap:

– Micsoda rettenetes rejtély! Milyen logika ellenes dolog és mégis színvalóság! Meg lehet ebbe bolondulni.

Egy másik alkalommal Mliniczky úr tálalt fel különös megfigyelést.

– Furcsa, hogy a sipsirica mindig akkor öltözik fel comtesse-nek, mikor az elegáns öregúr megjelenik, egyéb napokon csinos budai fruska, de csütörtökön mindig vakító grófkisasszony.

– Hm, hm. Lehetséges-e, hogy összefüggés legyen a dolgok között?

A Péter-Pál napját követő pénteken Tibuly Gáspár nagy hírt hozott a takarékpénztárból és csak súgva mondta el a bizalmas embereinek, de azért mégis elterjedt.

– Utcunqe a Páva. Finom madár a páva. Aranyat tojik. Jahodovska tízezer forintot tett be tegnapelőtt a mi takarékpénztárunknál könyvecskére.

Tízezer forintot! Egyszerre! Hogy lehet az? Hol vett volna annyi pénzt? S miért tartotta volna otthon, míg annyira gyúlt? Nem, az lehetetlen, hogy az üzleten szerzte volna. Vagy örökölt valahol, de kitől? Vagy eladott valamit, de mit?

Druzsba úr is meghallotta és motoszkált is a fejében egy-két nap a könyvecskére. Lopva meg-megnézegette Jahodovskát és azt találta, hogy csodálatos szép és nemes homloka van. Egyébként megutálta, kárhoztatta, de a homloka... teringette a homloka...

Azelőtt fel se tűnt neki ez a pont, a haja, a dióbarna szeme tetszett, a pihés hervatag arcbőre, de ez már mind a burgzsandáré volt. Hanem a homlokot, azt nem vette észre a burgzsandár, hogy miért ne vette volna észre, arra nem volt semmi kézzel fogható bizonyítéka Druzsba úrnak, önkényes föltevésen alapult, de ő megelégedett vele és úgy tekintette a homlokot, mint a saját fölfedezését; mikor a rózsához tapadt bogár lecsúszik a szíromról és egy másik szirmon akad fel, azt hiszi a bolond, hogy ez egy másik rózsza.

Druzsba úr majdnem azt kezdte hinni, hogy egy másik Jahodovskát talált, de azért tartózkodó maradt, tele kétellyel, habozással és sohase kezdett Jahodovskával beszélgetést, úgy mint annak előtte.

Egy napon azonban, mikor már körülbelül négy-öt nap óta nem látták a sipsiricát és Jahodovska személyesen hozta el neki a rántott harcsát, akaratlanul hangosan fejezte ki gondolatát.

– Ejnye no, hol van a kis Johanka, hogy nem látjuk? Talán beteg?

Erős szemöldökeit összehúzta Jahodovska, s szemeit, melyeknek élénk fénye lágy tompaságba ment át, fürkészőn mélyeszté a Druzsba úr szelíd, szinte szomorú arcába, aztán hanyagul, lustán mutatott a kiterjesztett karjával magasan a kormos fedelű házak fölé, északra.

– Ott van már Johanka – s lassú mosolygás látszott átverődni megrezgő ajkain. – Elvitte a nénije Krakkóba... Az én Ludmilla testvérnéném. Gyermeektelen asszony és jó módú, – tette hozzá magyarázólag és elpirult. (Restellte talán, hogy kapzsiságot árult el szavaival.) – És hadd mulasson a gyermek – folytatá –, hadd mulasson és lászon egy kis világot, mert ön is mondta, Druzsba komámuram, hogy tavasszal kell a cseresznyét megízlelni, mikor még nincsen benne pondró...

– Mikor még nem látja benne a pondrót – ismétlé és egyszersmind kiigazítá Druzsba úr, miközben behunyta a szürke szemeit és csak úgy találomra szállítá villájával a harcsa kockákra vágott részeit a szája felé. (Ezt az utat ismeri az ember legjobban.)

Druzsba úr mellett egy üres szék volt, Jahodovska leült egy pillanatra s karját hanyagul úgy fektette végig az asztalon, hogy a Druzsba úr bal karja alatta maradt s nem lett volna illendő dolog kihúznia.

Bár ruhán keresztül volt, mégis melegítette a Jahodovska karja, mintha izzó kályhacsövet vezetnének el keze fölött, és ez annyira nem volt kellemetlen, sőt inkább kéjes, hogy a professzor úr belebágyadt, feje lankadtan esett le vörnyeges szakállára, letette a villát a jobb kezéből és ujjjaival szórakozottan játszott az óraláncán függő zsuzsuval, az egykor Jahodovskának vett szerencsemalaccal....

– Mert lássa, Druzsba úr, kedves komámuram – folytatta bizalmasan, meleg hangon, de kissé zúrzavarosan –, ilyenkor kell a leányt piacra vinni, mikor a legfrissebb, legértékesebb, hadd menjen, itthon úgyszem csinálhat szerencsét. Ki látja itt? Minek van itt? Hogy nekem virítson? És hogy elvirítson? Hiszen nem azért mondom. Nem mintha le akarnám rázni a nyakamról, ezért vagy amazért. Isten ments. Hiszen tudják, mennyire szeretem, hogy érte élek és minden szívdobbanásom az övé. Oh, istenem! dehogy is akarom lerázni. Nem úgy van az, mint ahol öt-hat leány van. Mert némelykor nehéz a fának a saját gyümölcse is, ha sok van. Sokszor le is török alatta. De mikor csak egy van! Oh, istenem! csak egyetlenegy! És attól is el kell válni. Természet rendje. Lehull egy napon, valakinek az ölébe. Igazán rettenetes! De az anya belátja, hogy így van és megelőzi a végzetet, előbb tépi le kebléről gyermekét, mert ő jobban tudja megválasztani számára a kellő pillanatot, mint a sors. (Jahodovska szemei könnybe lábadtak.) A fán a gyümölcs ott marad, míg valaki le nem szakítja, vagy míg a csutkája elfonynyad és magától esik le, a fa semmivel se járul ehhez, mert nincsen esze, de egy anyának van esze...

– Maga kitűnő anya, Jahodovska, aki mindenre gondol – jegyzé meg Druzsba úr, kikapcsolva az ezüstmalacot az óraláncról (gyere csak ki az ólból, kis malackám!) és táncoltatva azt az abroszon. – Ebben az egyben csakugyan csodálatos. És én, ami engem illet, Jahodovska... én, én Jahodovska, megteszem azt... igenis, megteszem azt... Hiszen ért engem? Mondtam valamit, Jahodovska?

– Semmit se mondott, lelkem Druzsba úr.

– Hát igenis, igenis haboztam eddig, de megteszem, beadom a derekamat, azaz én magam gyűjtök arra a képre, melyet Mliniczky emlegetett, hogy mint egy szent anyát gloriolával festetjük le, mi törzsvendégei, a nevenapjára... gloriolával, Jahodovska, ahogy Szent Veronika van, meg Borbála s több afféle jó asszonyok.

Jahodovska elkacagta magát, mint aki érti a tréfát, s aztán, hogy a selymaságot egy kis csintalansággal látszassék visszatorolni, ráütött a Druzsba úr kezére.

– Ej, menjen! Mit akarna még velem?

De azért a legselymesebb tekintetével simogatta meg a Druzsba úr arcát, ki nek szíve hangosan kezdett dobogni.

– Hagyjanak engem, nem érdemlem meg – folytató Jahodovska és megszorítá a Druzsba úr megütött kezét. – Nem, nem érdemlem meg, bár mindig jó szívvel voltam maga iránt, Druzsba úr. Oh, ha belém látna Druzsba úr (és most már szemérmesen lesütötte a szemeit), ha belém látna...

Druzsba úr elérzékenyült, jóságos szürke szemei fölött rezegni kezdtek a pil-lák, minden vér a fejébe tódult, valami megdicsőülésszerű édes érzés lankasztotta el, szólni is akart, de sajátságos görcsös köhögési roham jött rá, mire akaratlan

kapkodással belefogódzott az abroszba és lerántotta az abrosszal együtt a tányért is, mely csörömpölve tört össze a kavicsokon.

– Kuc, kuc – nevetett Jahodovska. – No, maga szeles, összetörte a tányéromat!

– Ah! Jahodovska – nyöszörögte Druzsba halkán, szaggatottan, amint magához jött. – Önnek maradtak még tányérjai. Nemde, igenis? De ön összetört valamit... valamit Jahodovska. Egyszer, de nem mondom meg, mikor, nem mondom meg, miképp, de összetört valamit... És az csak egy példányban volt, Jahodovska. Csak egy példányban...

Az ördög hozta Mliniczkyt éppen most. Kezet fogott a szalmaözvegygel és Druzsbával, aztán sört kért, mire fölkelt az asszony és a dolgai után látott. Druzsba úr visszakapcsolta a malacot a láncra, szóval az egész jelenet ott hevert most már cserepekben, éppen mint a tányér és mint az a bizonyos összetört valami, ami Druzsba szerint csak egy példányban volt meg. Eh, semmi az! A gondviselés leleményes. Az összetört tányérokra kigondolta a drótostótokat, az összetört szívekre az újonnan fölfedezett homlokokat.

Valami mindenesetre készült a sors titkos műhelyének kicsiny zugában, valamit okvetlenül szőttek-fontak a Párkák, mert Druzsba úr e naptól kezdve lázas buzgalommal vette kezébe a glóriás arckép-tervet, ami felette hízelgett az eszme első megpendítőjének, Mliniczky úrnak, ki is tíz forinttal kezdte meg az aláírásokat a hevenyészett gyűjtőívén, mely fejedelmi bőkezűség, mint a futótűz terjedt el a vendégek közt.

– Sapristi – mondá Balázs Sándor –, mit ad akkor a finom illatú öregúr?

Nem ment a dolog könnyen, lassan gyúlt az összeg, de mégis gyúlt, Druzsba úr kihúzta az embernek az utolsó garasát (el is nevezték Vizikátor úrnak emiatt), valóságosan vadászott a törzsvendégekre s kileste a kellő pillanatot, mikor megérezte, hogy az illetőnek pénze van (rettenetes szimatja volt).

Lelkiismeretes és energikus volt, aki ha egyszer valamit kezébe vett, annak sikerülni kellett. Vizikátor úrnak tehát ez is sikerült, végre biztosítva volt egy olyan összeg, hogy a piktórral, valami Topánfalvy Győző nevével megalkudhatott és neki előleget adhatott. Topánfalvy hozzá is fogott Jahodovska megörökítéséhez – amiből látszik, hogy Topánfalvy rendkívüli szellem lehetett, minthogy a negyedrendű festőknél a megalkuvás és előleg fölvétele után rendszeren nem a kép következik, hanem a megrendelő bosszúszomjas dühe, mellyel az odábbállott piktort kutatja.

Csak egy nem sikerült Druzsbanak: a rejtélyes öregurat megcsípni, aki csütörtökönként járt a „Pává”-ba s akinek a zsebkendőjén Kovik kilencágú koronát látott. Pedig ő volt preliminálva a legnagyobb összeggel és tőle függött a ráma szépsége. Druzsba úr átjárogatott Pestre és gusztálta a különböző ráákat a Dorottya utcában, nem tudta még, milyet rendelhet, minden a finom illatú aggasztántól függött, de csütörtök múlt csütörtök után s ő nem mutatkozott a „Pává”-ban. Kovik doktor már csúfolni kezdte Druzsba urat.

– No, te hólyaghúzó izgonc, hát mégse csípted meg az öreget?

– Talán megneszelte – mondogatta Druzsba úr, a vadász bosszúságával, aki a medvére les.

– Az a furcsa – jegyzé meg a doktor –, hogy azóta maradt el, mióta sipsirica Krakkóban van.

– Oh, te bolond fantaszta – förmedt rá Druzsba úr, de azért láthatólag gondolatokba mélyedt.

Jahodovska nem messze állt tőlük, beszélgetésbe merülve Tibuly ügyvéddel, aki a válópörét vitte; mintha hallott volna valamit ebből, bosszúsan fordítá a fejét errefelé.

A doktor odakiáltott neki (a doktor különben is igen kellemetlen fráter):

– Arról beszélgetünk, Jahodovska, hogy miért nem jár most ide az öregúr, akinek a fiákerje künn ácsorgott csütörtöki napokon?

Jahodovska vállat vont s közömbösen felelte:

– Az ördög tudja. A vendégek, a hajtúk és a zsebkendők, édes doktor úr, rendszeren úgy vesznek el, hogy az ember nem tudja, mikor, hova és mi okból tűntek el.

Második rész

Druzsba úr jelentéséből kivett hiteles adatok nyomán tovább viszi történetét a szerző

Éppen a vizsgák ideje járt és a vakációnak kellett kezdődnie, mikor a gimnázium azt az értesítést vette a Zólyom megyei törvényszéktől, hogy egy Kopál Domokos nevű zólyomi ügyvéd, a gimnázium volt tanítványa, elhalálozván, Zsám faluban fekvő ingatlanait a gimnáziumra hagyta, – mégpedig olyan módon, hogy azok jövedelme évenként a tanárok között osztassék fel.

Lett öröm a tanári karban. Ej, no, derék dolog. Van hát mégis hála a világon. Legott egy nagy konferenciát tartottak, s addig is, míg a hivatalos formalitások lefolynának, elhatározták, hogy leküldik Druzsba urat közkölségen, miszerint megtekintvén a hagyatékot, arról a tanári karnak kimerítő jelentést tegyen.

Kérdés: Miért küldték ki éppen Druzsba urat?

Felelet: Mivelhogy ő volt a földrajz tanára. És a tanári testület minden ténye magán viseli a logika alapismérveit. A gimnázium földeket örökölt, tehát a földrajz és természetrajz tanára van hivatva azokról véleményt mondani.

Nemes kötelességtudással vállalta a megtisztelő kiküldetést, s ellátván magát lepkefogó hálókka, pléhszelencékkel a botanizáláshoz, egy júliusi napon maga mellé vevén Kutorait, elindult istennek nevében a nagy útra, elbúcsúzáván a „Páva” embereitől illő módon, és meghagyván a piktornak, hogy mialatt oda lesz, addig is szorgalmasan festegesse Jahodovskát és vigyázzon a homlokra... különösen a homlokra.

Nem utazhatván egész végig vasúton, nyikorgó tót szekereken folytatták útjokat csinos, vadregényes vidéken, ami pompás dolog volt, mert Druzsba úr itt-ott kiszállhatott botanizálni.

Tótpelsőcön megháltak a „New York városához” címzett vendéglőben, a hajdani „Arany bogár”-ban, s ott a vendéglőst faggatta kérdéseivel:

– Tudja-e hol van Zsám?

– Hogyne tudnám? Túl van az apamályi aklon.

– Ösmeri a határát?

– Nem, de hogy az apamályi aklon túl van, annyit határozottan mondhatok.

No, az a semminél is kevesebb, gondolta magában és nem kérdezősködött tovább a birtokról, különben is elvonta figyelmét egy érdekes hír. Amint az útközben szedett növényeit rendezgette az ivószoba egyik asztalán, a korcsmáros figyelmeztette, hogy a Radvánszkyak útbaeső egyik kastélyában olyan virág nyílik most, melynek száz év alatt csak egyszer szottyán kedve ehhez a mulatsághoz, az egész környék jár a nézésére.

– Talán agává, vagy aloé?

– Nem – mondta a korcsmáros –, másképp hívják. Az asszony tudja. Engem nem érdekel.

– Ön tehát nem szereti a növényeket?

– Ezt az egyet – szólta a korcsmáros, megnyomkodva a dohányt pipájában. – A király is ezt szereti. Ő abból él, én annak élek.

Nemsokára bejött a korcsmárosné és megmondta, hogy a különös virágot *irupé*-nek nevezik.

– Victoria regia – kiáltott fel Druzsba úr élénken. – Hallja, Kutorai? Ez aztán a szerencse! Megnézzük, Kutorai. Lesz mit emlegetnie egész életében.

Reggel arra menet csakugyan megálltak a Radvánszky-kastély előtt s engedelmet kértek megtekinteni a csodavirágot, de a kertész bosszúsan monda, hogy volt, nincs, hétfőn virradóra ellopták a zsámi bányamunkások, akik itt háltak meg az urasági pajta alatt; valamelyik gazember belopózott az üvegházba, ahol éppen az utolsó lilium volt kinyílván, letépte és elvitte.

– Kerékbe kellene törni az istentelent! – dühöngött Druzsba úr. – Nem került még hurokra?

– Nem is üldöztük, hiszen a növény magától is elvirágozott volna már éppen ma.

– De legalább láttuk volna.

– Lehet is azt látni? – szólta a kertész. – Ma sárgás fehér, másnap rózsaszínű, kinyílik, becsukódik, nincs abba semmi komolyság.

A földesúr is előjött eközben s megértvén, miről van szó, sajnálta, hogy hiába fáradtak, aztán hozzátette:

– Egyébiránt lélekemelő az, uraim, hogy a munkások immár virágot lopnak Magyarországon. Érdemes volna megírni. A jólét jele ez, uraim. Tisza kormányzásának az apotheosise. Azelőtt oldalszalonnákat loptak a munkások és füstölt sonkákat a kéményekből.

Druzsba leverten távozott, hogy nem láthatta a ritka irupét, de legalább megtudta, hogy bánya van Zsámban.

Délben valami Klinec nevű faluban etettek a korcsmában, ahol rántottát kértek utasaink. Éppen ott dőzsölt a falusi előljáróság is, élén a bíróval, ki azzal dicsekedett, hogy a kalapja hús fontot nyom. Kutorai bámulta, emelgette. Minél ócskább lett a kalap, annál több zsír és piszok vette bele magát és annál nehezebb lett. Druzsba úr bölcsen elmélkedék erről:

– Lássá, Kutorai, a közéletet példázza ennek a tótnak a kalapja. Ösmerek nevezetes politikusokat, akik szintén a piszoktól lesznek egyre súlyosabbak és végül egész raritásokká válnak, mint a klineci bíró kalapja.

Később szóba állt a bíróval, tudakolta Zsám falut.

– Nem jártam arra – felelte a bíró –, de túl van az apamályi aklon – tette hozzá fitymáló mozdulattal.

– Egye meg a felvilágosítását! – fortyant fel Druzsba úr bosszúsan magyarul, Kutoraihoz intézve a szót. – Hát már éppen semmit sem tudhatok meg erről a birtokról. Pedig égek a kíváncsiságtól. Az ördögbe is, micsoda beszédek ezek!

(Bosszúsan fordult a bíróhoz.) Hát mit jelent az, édes fivérke (bracsek slatky), hogy túl van az apamályi aklon? Mert talán jelent valamit.

– No, hogyne – felelte a klineci bíró, hosszú hajában megerősítve hátul a fésűt. – Azt tartja a közmondás, hogy az apamályi aklon túl nem él meg többé a csuka és a mágnás.

– Hát az meg mit jelent, fivérke?

– Azt, hogy az már hegyes világ, uram, ahol pisztráng van, és a föld nem terem úgy, hogy a mágnás ott meg tudjon maradni.

– No, köszönöm szépen. Ejnye, ejnye, Kutorai, nem ösmerte maga azt az elhalt diákot, Kopál Domokost? Miféle volt?

– Ösmertem, tanár úr, magnus asinus fuit.

– Úgy látszik, most is valami számárságot csinált.

Etetés után befogott a fuvaros, mentek, mendegéltek egész délután gyönyörű erdők közt, csörgő patakok mentén, melyeket buja páfrányok szegélyeztek, szerinda fonta be a magyal- és kökénybokrokat. Gyík leskelődött ki a tövises iglic alul. Druzsba mind ösmerte, a latin neveiket is tudta, sőt úgy rémlett, mintha a füvek, fák őt is ösmernék és integetnének egymásnak: „Ni, itt megy Druzsba Tivadar, a mi barátunk, ismerősünk, a növénytan tanára, köszöntsük, gyerekek” és a bokrok köszöntötték, az öreg fák is hajladoztak. Néhol behasadt a hegy s egy-egy völgy ékelődött be, a fák félre látszottak szaladni, s mint egy zöld selyemszövet terült el a buja rét, ezer színes lepke keringőzött rajta. Messze a fák között, az erdő szélén megjelent egy-egy szarvas vagy őz, hogy a pataknál szomját oltsa, hanem a lovacsák dobogása, a kocsikerekék robaja visszaijesztette.

Este szürkületkor egy magános házikó mellett kocogtak el. A fuvaros hátra-szólt:

– Ez volt az apamályi akol.

– Kend is tudja hát a közmondást?

– Igenis. Hogy a csuka és mágnás túl az aklon nem él meg.

Kietlen, kopár vidék következett most. Itt a jó útnak is mindjárt vége lett, s a koci csakhamar nagyot reccsent; bedült egy szakadékba.

Csak nagy nehezen kázmálódtak ki utasaink, isten csodája, hogy nem lett embernek, lónak baja, a koci azonban összetört.

– Úgy látszik – mondá Kutorai –, hogy az apamályi akol innenső része nemcsak a csukának kellemetlen.

Druzsba úr nem volt ilyen tréfás hangulatban, a helyzet rosszul festett, a koci tönkrement, annak kovács kell, továbbmenni nem lehet; éj küszöbén, itt, isten háta mögött, mit tevők legyenek? Minden gyerekkori mese eszébe jutott: a detvai rablókról, a híres Jánosik hajmeresztő cselekedeteiről. Körös-körül a messzeségben apró tüzek gyúltak ki. Megborzongott a háta. Zsiványok főzik ott vacsorájukat.

De a sors nem sokáig kínozta őket, közelgő kocsizörej hangzott az úton.

Éppen egy üres bricska volt. No, ezt egyenesen az Isten hajította le az égből.

– Hollá, kocsis, álljon meg! Hová megy?

– Zsámiba.

(Kutorai barátom, ha ez nem isten ujjá, akkor én nem vagyok Druzsba Tivadar.)

– Nem vinne el bennünket? Szerencsétlenül jártunk az úton.

– Szívesen.

A kocsis nemcsak elvitte őket, hanem még segített is a tót fuvarosnak kivonatni a szekérroncokat és összekötözni valahogy.

Druzsba úr kifizette a kárvallottat, aztán felült a pedellussal a pompás bőrülésre a nagy ijedelem után olyan víg és beszédes lett, mint soha azelőtt.

– Kinek a kocsisa, barátom? – kérdezte menet közben.

– A báró Wildungen Pálé – felelte ez.

– És hol lakik a báró úr?

– Zsámban.

– Ohó! – nevetett fel Druzsba úr kedélyesen. – Miféle emberek maguk? Hát maguknál már a közmondás se igaz, hogy az apamályi aklon túl nem él meg a mágnás?

– Hát nem is él meg – felelte a kocsis hátrafordulva.

– Hogyhogy? Nem azt mondta, hogy a gazdája báró?

– Hiszen bárónak báró, de nem folytatja.

– Hát mit csinál?

– A köszénbánya igazgatója.

A kocsis dicsekedett, hogy az asszonyát vitte a vasúthoz, aki Pozsonyba ment a menyecske lányához (az ám a szép asszony, ha látnák); otthon is van kettő, de azok még csak palánták, azonfelül egy szép legény fia van az úrnak. Érdemes megnézni, hanem iszen nézik is azt a lányok, hogy csak úgy kopog a szívük, mint a telegráfmásina a vasútnál.

Vagy egy kurta óráig mentek a kísérteties esthomályban. Egy kis szellő fúj, a fák, melyek csodaszörnyeknek látszottak, remegve vonaglottak az út szélén. Az égen sötét felhők vágattak és egyetlen csillag se volt, míg lent a földön, a kopasz mezőkön az alkonyat világosszürkeségének végmaradványa lebegett. A föld tehát világosabb volt, mint az ég, ami mindig kísérteties hatást tesz.

– Hej, barátom, ösmeri a Kopál-féle birtokot?

– Hogyne!

– Jó birtok?

– Jó a fene – szól és megigazgatta a strucctollat a kalapján.

– Mégis, mit érhet?

– Nem ér az fenét se.

No, szépen vagyunk, gondolta Druzsba úr, de látván, hogy ilyen adatokkal nem boldogul, inkább a felhőkre fordítá a szót:

– Nem ázunk meg?

A kocsis megnézte alaposan az ég minden oldalát, aztán vállat vont:

– Tudja a fene.

– Van-e a faluban vendéglő?

A kocsis fejét rázta, hogy nincs.

– Hát hol hálunk meg?

– Az én uramnál, vagy mi a fene – felelte kevélyen.

A bányaigazgató szerette a vendéget, egyrészt, mert szenvedélyes politizáló és disputáló volt, aki mindig friss embereket akart a viaskodáshoz, másrészt, mert a vendégeket a részvénytársaságnak számította fel, fejenként jóval drágábban, mint amennyibe neki kerültek. A vendég mindenütt gyönyörűség Magyarországon, Wildungenéknél még haszon is volt.

A direktornál tehát mindig voltak vendégek, mára is megfogta a helybeli lutheránus papot, Salitius Sámuel, és a bányatársulat pénztárnokát, Vőneki János nevű kun embert, aki arról volt nevezetes, hogy egyetlen története volt a piócáról, de azt sohasem mondhatta el teljesen, mert elbeszélés közben mindig megneheztelt a társaságra és abbahagyta a históriát, mely ennél fogva a maga teljes egészében elveszett az emberiségre és a tudományra. A pénztárnok úr ugyanis foghártya-gyulladásban szenvedvén fiatalabb korában, az orvos (otthon Dorozsmán) piócat rendelt az ínyhúsrá. Vőneki elalélt a nagy fájdalomban és egy hirtelen támadt köhögési roham folytán elnyelte valahogy a piócat, aki azóta benne lakik s néha csodálatos dolgokat mível belülről, ha a bolondéria rájön... Mikor odáig ér s mondani kezdené a nyughatatlan állapot viselt dolgait, valaki rendesen közbeszól, hogy az lehetetlen, mert annyi év óta vagy a pióca pusztult volna el, vagy a pénztárnok, Vőneki úr dühbe jön s az asztalra üt: Én nem szoktam hazudni, kikérem magamnak; mi mind a ketten élünk, ha mondom – és egy világért sem folytatja tovább.

Éppen vacsorához akartak ülni, mikor utasaink behajtottak a nagy, kényelmes udvarba, mely egy egész telepnek a legcsinosabb épületéhez vezetett. A direktor vidám zajjal fogadta a jövevényeket. Egy csöppet se látszott rátartónak vagy kevélynek, sovány, púposhátú emberke volt, (valószínűleg azért nem folytatta a báróságot), de szép, vékony arcáról intelligencia sugárzott.

Druzsba úr bemutatta magát és kísérelőjét, Wildungen úr viszont bemutatta két vendégét és délceg fiát, Wildungen György bányamérnököt (ilyen fiatal és már végzett – csodálkozék Druzsba úr fennhangon), megnevezte két kis lánykáját, melyek közül tizenhárom éves volt a nagyobbik és tizenegy éves a kisebbik. Aztán egyszerre kikiáltott az ajtón: – Nosza hamar, Katalin, még két terítéket!

A két teríték ott termett, Kutorai azonban szabódott a leülésre nézve.

– Én csak pedellus vagyok, kérem alássan.

– Mi meg csak föld alatti vakondok vagyunk – mondá a báró kedvesen –, kivévén a tiszteletes urat, aki ellenkezőleg égi vakondok.

A vacsora remek volt, a „Pává”-nál sem lehet ilyet enni, a hangulat kedélyes, a pap vidám anekdotákat beszélt berlini tanulókorából, a fiatal Wildungen mulatságosan tudta produkálni a zürichi németeket (általában pompás fiú volt a kis Wildungen), Vőneki pedig nagyokat hörpintgetett (micsoda kellemes pocsolyát csinál az most a piócájának) és egyre biztatgatta a többit is. Hát iszen koccintgattak is eleget, sőt idősb Wildungen úr egy tósztot is mondott Zsám új birtokosára, a budai gimnáziumra és annak egyik jelenlevő képviselőjére, kifejtvén beszédében, hogy a magyar nem boldog és hogy Tisza Kálmán nem igaz hazafi és nem igazi liberális ember.

– Sohase ejtette el a liberáлизmus zászlóját! – pattant fel Salitius.

– De sokszor használta arra, hogy letörülje vele az antiliberálisok könnyeit! – mennydörögte idősb Wildungen.

Druzsba úr, meghatva a tósztt által, könnyekre fakadt, amit látván Kutorai – ki mindenben alkalmazkodni akart feljebbvalójához –, elkezdett hangosan sírni. A csöppecske kisasszonyokat, kik az asztal végén bújtak össze, éppen csak ez a mozzanat kezdte érdekelni s váltig kérdezték: „Ki bántotta a bácsit?” Druzsba megbotránkozott és oldalba lökte haragosan: „Kutorai, ez nem illik, ne böggjön.” Kutorai hebegett valamit, mentegetőzött, hogy a hazát siratja, de Druzsba úr megint ráförmedt: „Hallgasson, maga csak akkor sírhat, ha a tanári kar megengedi!”

Aztán felállt és viszonzásul a ház urára köszöntvén poharát, ékes szavakban ecsetelte azokat a sebeket, melyekből a haza teste vérzik, a nemzetiségi mozgalmakat, a szoldateszka túlkapásait, a zsidók izmosodását. Mikor Türr Pista a lakodalmát tartotta Párizsban egy Bonaparte leánnyal, a lakomán jelen volt egy előkelő zsidó bankár is s az asztalnál arról beszéltek, hogy el kellene bánni a zsidókkal, mire megszólalt a bankár, aki igen szellemes ember vala: „Siessenek, uraim, ha minket fel akarnak akasztani, mert ha sokáig halogatják, nem marad kötélre való pénzük.” Egyszóval, sietni kellene, de a kormány velök tart. Hisz újabban már a szent koronát is úgy ábrázolják, hogy pájeszek lógnak le róla. Valami láncféle kétoldalt... Majd végigment Druzsba úr az összes kormányzati hibákon s eljutván az államadosságok milliárdjaihoz, egy mély elmére valló fordultattal ebből meríti a reményt jövőendő fennmaradásunkra nézve, mivel – úgymond – a hitelezők nem hagyják megsemmisülni az országot, nehogy a pénzük odavesszen.

Vőneki fölrezzent bóbiskolásából s keserű hangon morgott közbe (csak ez az egyetlen politikai közbeszólása volt):

– Nem kellett volna megölni Kuthen királyt.

A jó öreg kun még ott tartott a gravamenekben, hogy a magyarok gonoszul bántak el a kun királlyal.

Alighogy kicseréltettek a haza sorsára vonatkozó eszmék, Druzsba úr átvitte a beszélgetést hivatalos kötelességére s a hagyaték iránt sietett beszerezni az információkat.

– A birtok mintegy ötszáz hold, juhlegelőnek alkalmas – szólt idősb Wildungen –, egy kis zab, egy kis pohánka és krumplics megterem benne. A földek egyre másra megérnek holdankint harminc-negyven forintot.

– Kevés – sóhajtott fel Druzsba úr csalódottan – szörnyen kevés.

– Úgy, de van a hagyatékhoz egy szép kastély is.

– Ah, igazán?

– Egy valóságos kis vár – tette hozzá a tiszteletes –, egy mesebeli vár, csak éppen hogy nem forog kacsalábon.

– Talán kísértetek is vannak benne? – mosolygott Druzsba úr.

– Egy mindenesetre van – bizonyítja a báró –, de éppen nem ijesztő, ugye, szent atyus?

S hamiskásan hunyorított Salitiusra.

Pedig inkább a fiát figyelte volna, aki fülig pirult ennél a témánál.

– Én már nem vagyok se ijedős, se kísértetlátó – mentegetőzött a pap –, én már csak vén vagyok.

– Ej, a vén kos is emlékszik a sóra, kivált ha maga is sós (Salitius).

A csibukok füstje kék felhőkbe burkolta a társaságot, e kékségből szárnya nőtt a jókedvnek, s e szárnyakból hulltak ki apró színes tollak, ötletké, incselkedések.

– Messze van innen a kastély? – kérde Druzsba úr feszült érdeklődéssel.

– Egy fenyőerdőcske közepén vagy négy kilométernyire innen, közel a mi bányánkhoz.

– Lakik benne valaki?

– Titokzatos dolog – felelte az öreg Wildungen, szemöldojait felhúozva. – Egy gyermekasszony vagy egy leány lakik benne, szép, mint a tündér.

– Tehát be is van a kastély bútorozva?

– Fényesen, mint egy királyi rezidencia.

Druzsba úr csodálkozott, letette a csibukot.

– És milyen címen lakik ott?

– Hisz éppen ez a titokzatos – folytatá a bányadirektor –, a kastélyt egy öregúr bérelte ki a megboldogult Kopáltól. Hogy ki lehet, nem tudjuk, de egyszer vigyázatlanságból excellenciás úrnak szólította a vele jött férfi, nyilván komornyikja. A haszonbéri szerződés évekre szól s mindössze egypár száz forint évente, szóval csekélység, mert a kastély el volt hanyagolva, baglyok lakták. A bérlő renováltatta nagy pompával, fél évig dolgoztak a kőművesek, díszítők, kárposok. Azt hiszem, belejött vagy százezer forintba. Az embernek a szíve szorul el ilyen pazarlás láttára.

Druzsba úr meglegedetten simogatta rőt szakállát.

– Mikor elkészült a kastély, hetekig hordták társzekerek Bécsből a bútorokat, szőnyegeket, drágaságokat és csecsebecsét, mindenféle járműveket, hintót, ernyős kocsit, bársonybélésű talyigát. A holt tárgyak után jött az eleven felszerelés. Orosz trapperek, póni lovak, egy fehér bárány, három papagáj, mindenik más színű, egy mokus ezüst kalitkában, egy dog, két véreb, két angóramacska, egy uhubagoly. Most végre szállingózni kezdett az udvar, hat kis udvarhölgy, egy guvernant, egy vén komornyik, két huszár, két szakácsnő, egy kertész, egy kürtös, egy fésűlő frájla, egy kocsis, egy szerecsen groom és egy major domus, aki csak németül tud.

Druzsba úr szemkarikái kitágultak, s úgy hallgatta lecsukódó szempillákkal, édesdeden, mint egy ezeregyéjszakai mesét.

– Ahogy minden együtt volt, egy éjszaka megérkezett üveg batárban az excellenciás úr is, elhozta a kastély kis úrnőjét, szép, vézna, harmatgyenge teremtet, egy lilomot...

– Érdekes – lihegte Druzsba és a verejték csurgott homlokáról.

– Gyönyörű fehércselédke, kár, hogy ő maga nincs benne a hagyatékban. Jó volna a gimnáziumnak, – tréfálkozott Wildungen –, a diákok verseket írnának hozzá.

– Van nekünk olyan otthon – nevetett Druzsba úr.

– Nos tehát, az excellenciás úr ott maradt néhány napig s nagy hódolattal bánt a kicsikével, mint valami felsőbb lényel. Ennyi szivárgott ki. Aztán elutazott és csak néha, igen ritkán jön megnézni. Gondolom, kétszer volt itt azóta. Mikor jön, egy sípot fúj meg a kapu előtt, mire a kastély tornyáról kürtszó felel, s akkor megnyílik dübörögve a kapu. Más halandó előtt csukva marad.

– Hogyan? – kiáltott fel Druzsba úr ijedten. – Hiszen akkor én se nézhetném meg?

– Semmi kétség, hogy önt se eresztik be. Képzelterheti, hogy akadtak már vállalkozó szellemek, mert semmi se vonz úgy, mint a tilalmas és titokzatos, kik mindenféle csellel próbáltak beállítani vendégnek, de nem lehet; a kastély néma marad, minden kopogásra, kérésre, dörömbölésre, mint a sír.

Druzsba úr elszomorodott.

– Az én utasításom pedig arra szól, hogy részletes, kimerítő jelentést tegyek a hagyatékról, különösen a lakóházról, tekintettel arra is, mennyiben volna alkalmas elaggott tanárok menedékházául. Beláthatja báró úr, hogy minden áron be kell jutnom.

– Hiszen én belátom, de ha nem lehet, hát nem lehet. Nincs rá mód. Csak ostrommal lehetne, de katonasága, úgy látom, nincs.

– Különös egy eset! – szólta a tanár gondolataiba merülve. – Egy ilyen romantika a XIX. század végén! És mit gondol, báró úr, mi az a személy és miért tartják ott?

– Én azt hiszem, és általában az egész környék, hogy politika van a dologban. Nem is lehet más. A kicsike valami trónkövetelő hercegnő, talán egy Orleans vagy egy Bourbon kisasszony, vagy isten tudja... de valami ilyenféle. Ide dugják, a világ egy elhagyatott zugába, hogy azután alkalmas órában elővegyék. Valami nagy európai cselszövény készül és a machinációban benne van a bécsi udvar keze is. Egyébiránt ezeket ne tessék valahogy a jelentésbe fölvenni, mert ebből nagy komplikáció lehetne, s még a fejéért sem állnék jól...

– Az én fejemért? – szeppent meg Druzsba úr s borzadva gondolta el, mennyi növény latin elnevezése pusztulna el, ha az ő fejét levágnák.

– Én bizony nem bánám, ha valami nagy világfelfordulás történnék – szötte odébb gondolatait az idősebbik Wildungen –, mert rosszabb már úgyse lehet. Azonfelül mi magunktól semmit se tudunk csinálni, ha mások ki nem kaparják nekünk a jobb időket, mert élehetetlen a magyar. Locsog a szabadságról, de azt se tudja, mi fán terem. Azt hiszi, a szabadság azt jelenti, hogy nem kell dolgozni. Innen is van, hogy mikor pihenni akar, szabadságot kér. A pihenést nevezi szabadságnak. A kocsisom szabadságot kér, vagyis inni megy a kocsmába, az írno-kom szabadságot kér, vagyis hazamegy az anyjához és két hétig alszik a méhesben. Ez nekik a szabadság. És ez így megy föl egész a miniszterig, az is szabadságot vesz, elmegy fürödni Ostendébe. Ilyen szabadsággal elpusztul aztán a nemzet, és sehol egy vezető szellem, aki ebből felrázza.

– Hát Szilágyi? – szólta közbe ifjabb Wildungen.

– Sok téglája van, de nem tud házat építeni – vágja le idősb Wildungen.

Vőneki félálomban morogja:

- Nem kellett volna megölni Kuthen királyt.
- Ej, menjen a pokolba! Azóta már úgyis meghalt volna magától.
- De a famíliája most is élne.
- Persze, Dorozsmán.

Így telt el az este, körömgig égtek a gyertyák, a bakter éjfél kiáltott, ideje volt lefeküdni, kivált Druzsba úr volt nagyon elfáradva s úgy aludt reggelig, mint a bunda.

Már a szűzies hegyvidéki napfény javában besütött a zsalunyílasokon, mikor fölébredt. Sietve kezdett öltözködni, hogy még délelőtt megtekinthesse a hagyatékot s délután hazaindulhasson. Ablaka alatt az ambituson a két Wildungen leánya reggelizett. Druzsba úr a következő párbeszédet hallotta.

- Láttad az idegen bácsi óraláncán a disznót, Micike?
- Láttam. Nagyon szép: farka is van.
- Fölfelé kunkorodik, és azt hiszem, aranyból van.
- Szeretném – selypíté a kisebbik leány.
- Én is szeretném – mondta a nagyobbik –, és ha nekem adná, megmondanám neki, miképpen juthat a kastélyba.
- Ha tudnád! – szólt a kicsike gúnyosan.

Druzsba úr figyelmes lett. A gyermekek néha igazat mondanak. Abbahagyta a mosakodást, hogy a víz pocogása ne fogja el a hangokat.

– Én tudom, Micike. Mikor tegnapelőtt a bányához mentem Gyurival, egy bányamunkás egy olyan nagy-nagy lilomot hozott, hogy olyan volt, mint a te fejed, sohase láttál te olyat, Micike. Csak az óriások országában teremhet olyan.

(Az ellopott Victoria regia, gondolta Druzsba úr.)

– A lilomot odaadta Gyurinak. „Magának hoztam, mérnök úr.” Gyuri pedig elvitte a bányába. Azt gondoltam, hogy nekem adja és én viszem a mamának. De ha nekem akarta adni, akkor miért vitte a bányába, ahol belepi a kőszénpor? Talán elfelejtette, hogy itt vagyok. Vártam rá, míg kijön, lepkéket fogdostam a környéken, el is aludtam egy fa alatt, újra elmentem a bányához, megkérdeztem, bent van-e még a bátyám. Mondták, hogy még ki nem jött. Sok-sok idő telt el, mire végre haza indultam a virág nélkül s amint az útra érek, mit látok, képzeld el Micike, no, képzeld el...

– Nem tudom – felelte Micike.

– Hát a kastélybeli kisasszony jött ki a kastélyból a pónikocsiján, a szerecsen hajtotta a picike lovakat, a kisasszony bent ült a selyem baldachin alatt, és amint elrobogott mellettem a kis kocsi, ő rám nevetett és hát mit tartott a kezében, képzeld el, no, képzeld el...

– Nem tudom, Rózsika, nem tudom...

– Hát a roppant nagy lilomot tartotta, amit Gyuri bevitt a bányába.

– És aztán, aztán? – sürgette Micike.

– Aztán az, hogy „nagy csacsi a Micike, az ő esze picike”. Mert lássa, Mici kisasszony, ebből azt okoskodja ki a maga testvérkéje, Róza kisasszony, hogy Gyuri úr azon idő alatt a kastélyban volt és minthogy a bányából azon idő alatt ki nem

jött, tehát a bányán keresztül volt a kastélyban egy olyan titkos úton, aminőről az apa mesélt a törökök idejéből.

– De hátha az más ilyen virág volt? – ellentété Mici, egy kis szünet után.

– Csakhogy nem volt ám, mert Gyuri nem hozta ki a bányából a magáét, s mikor megkérdeztem, azt mondta, hogy meggyűródött, összetört, elcsapta.

Druzsba úr megborzongott.

Most már két veszedelmes titkot tud. Az egyiket Kutorai is tudja és alkalmasint ki fogja fecsegni; már ezért is leüthetik a fejét. Most meg itt van a másik, amelyikért szintén leüthetik... De minthogy csak egy feje van, hát mindegy; gyorsan végzé öltözködését, aztán megreggelizett az ebédlőben, ahol a fiatal mérnök várt rá és Kutorai.

– Atyám a bányába ment, de rám bízta, hogy önnek megmutogassam a Kopál-féle fekvőséget – szólt a fiatal Wildungen udvariasan.

– Köszönöm, báró úr, menjünk.

Elhagyták a telepet és a kis falut, mely alig állt egypár szalmafüdes házból, s eléjük tárult egy fekete világ. A kőszénpor belepte a földeket, a növények és fák leveleit, s olyan szomorú volt az egész környék, mint egy partécédula, csak megszű, egy fenyőerdőfolt közepén csillogott ki kedvesen a ragyogó napfényben a kastély veres fedele, meg a tornyocska pléh orma.

– Ott a kastélyuk, uram!

Druzsba úr fölfalni látszott a szemeivel.

– Oda is el kell mennem – jegyzé meg szomorúan.

– Az lehetetlen.

– El fogok menni – mondá eltökélten, s ajka zord és keserű volt.

A falu szélén egy malom kelepelt, keskeny patak hajtotta a követ, és annak a vize is olyan fekete volt, mint a tinta.

Kiértek a mezőre. Wildungen megmutatta a Kopál-tagját, árkos, szakadékos földek, itt-ott egy tábla satnya vetemény, bokáig érő rozs, másutt már rég arattak, ez még zöld s kalászat keresztül lehetne húzni a pipaszáron; arra csakugyan jó volna. Ami nincs bevetve, azon a borzag nő az ő fekete bogyoival, meg a boróka lepi el, az is a fekete bogyoival.

Jó nagy darab föld volt, patkó alakjában elterjedt egész a fenyőerdőig, ahol a kastély állt, magas, imponáló kőfallal körülvéve; valaha felvonó hídja is volt.

Végimentek az egész tagon, Druzsba úr pedáns ember, fölásta a talajt és pontosan bejegyezte a noteszébe, hogy vörös agyag, lerajzolta a figuráját, megjelölte az árkokat és kikérdezte a mérnököt.

– Nincsen-e itt is kőszén a föld gyomrában?

– Fúrtam, kerestem, de nincs ott már semmi, csak még a pokol.

Eközben megkerülték a fenyőerdőt és egy nagy ívet járván be, a falu túlsó oldalára jutottak a bányához; Kutorai egy kissé hátramaradt, a professzor szalasztá el valami pirosuló növényért, mely a hegyszakadék túlsó végéről lóbázta a virágát.

– Báró úr – szólt Druzsba, midőn magukra maradtak – vezessen el engem most a kastélyba.

A fiatalember elmosolyodott.

– Hát azt hiszi, hogy nekem szárnyam van és a levegőben tudok szállni?

– Igenis, azt hiszem, hogy önnek szárnya van és pedig nem az angyaloké, a kék, hanem amolyan rózsaszínű, az Ámoré, és hogy tud vele szállni is, ha a levegőben nem, hát a föld alatt. Vezessen el engem a föld alatti úton.

A fiatal Wildungen elsápadt.

– Ön álmodik – mondá zavartan, de mégis csillogó és mélyreható tekintettel.

– Én mindent tudok – felelte Druzsba síri hangon.

Wildungen arcán a halványságot égő pirosság váltotta fel.

– Én mindent tudok – ismétlé Druzsba úr csendesen –, és soha semmit se fogok elárulni. Isten engem úgy segéljen!

A fiatal mérnök meghajtotta magát, annak a jeléül, hogy kész engedelmeskedni ebben a kényszerhelyzetben.

– Meg fogom kísérelni, uram. Várjon rám a nyírfák alatt, egy óra múlva itt leszek a válasszal, úgy lehet.

– Nem vihetne magával?

– Lehetetlen. Hanem amit tehetek, megteszem.

A fiatal mérnök sietve ment le a bányába, Druzsba úr a fák árnyéka alá húzódtott, a szénpajták háta mögé, leült a fák alá s rágyújtván egy kassai kubára, hallgatta a talicskák csikorgását; egy öreg munkás valami tót dalt dúdolgatott:

Mikor gyerek voltam, az asszonyok a kemencére híttak maguk mellé,

Mikor legény lettem, én híttam őket;

Most, hogy öreg vagyok, semmit se szólunk egymáshoz,

Csak a talicskámat biztatgatom:

Gurulj, gurulj, kis taligám,

Te vagy az én tápláló dajkám.

Addig-addig dudorászta, hogy Druzsba is megtanulta és csupa unalomból át akarta önteni magyar szövegbe, kínosan viaskodék a rímekkel és caesurákkal, s midőn odaért Kutorai, haragosan inté le.

– Pszt! Ne zavarjon szellemi foglalkozás közben!

De Kutorai meg nem állhatta, hogy elő ne villogtasson egy szarvasagancsot.

– Nini, tekintetes uram, mit találtam.

– Hol?

– A szakadékban.

– Hm – veté oda bosszúsan –, magának nagy szerencséje van a szarvakhoz, Kutorai.

Kutorai elszontyolodott e szavakra s oly mély töprengésbe merült a fához támaszkodva, mint akinek valami rébuszt adtak fel, Druzsba pedig tovább építé a bohókás dalocskát, miközben úgy eltelt az idő, hogy egyszerre csak ott toppant a kis mérnök s rejtélyesen intett Druzsbanak, hogy kövesse.

A mérnök bevezette a deszkabódéba, amit irodának neveznek; egy hivatalnok volt ott, aki számba vette a kiaknázott és az elszállított szénmennyiséget. Ifjabb Wildungen egyszerűen kiküldte a hivatalnokot.

– Magam akarok lenni ezzel az úrral, legyen oly jó, kedves Bihács úr.

Bihács úr eltávozott, a füle mellett lúdpennával, ifjabb Wildungen pedig körül nézett, hogy a deszkanyílásokon nem néz-e be valaki, aztán így szólt Druzsba-hoz:

– Minden rendben van, uram, hanem mindeneelőtt üljön le ide a székre és egy szelet papirkára írja fel azt a néhány szót, amit diktálok, lehetőleg nyomtatás-hoz hasonló betűkkel.

Druzsba leült s az ifjú báró ezt diktálta:

– „Egy úr érkezik ma a kastélyba, mutassák meg neki az épületet és a kertet.”

– Megvan.

Ekkor a báró zubbonya alá nyúlt, kivett onnan egy hófehér galambot, mely vidoran mereszté apró, serétszerű szemét Druzsba úrra. A báró rákötötte keskeny selyempántlikával az összehajtogatott levélkét és átnyújtotta Druzsbanak, mondván:

– Rejtse a kabátja alá a galambot, aztán ha olyan helyre ér, ahol senki sem látja, eressze el.

– És aztán? – csodálkozék Druzsba úr.

– Nos, hát a galamb elszáll a kastélyba, ott a major domus megkapja a levelet és azt hiszi, hogy a parancs onnan jön, ahonnan kapni szokta. Délután aztán ön odamegy és ő minden megmutogat.

– Nem értem.

– Pedig egyszerű. A kastélyba se nem írnak, se nem kapnak soha postán levelet. Ezt a galambok teljesítik.

– De hisz ezzel az állam van megkárosítva.

– Persze, de ezt most ne feszegessük. Elég az, hogy így van.

Druzsba úr még mindig habozott.

– De hátha a galamb ahelyett, hogy a kastélyba röpködne, a levéllel egyenest ahhoz a titokzatos nagy úrhoz száll Bécsbe vagy Párizsba, mit tudom én...

– Dehogy. A galamb azokból való, amelyek idehozzák az üzeneteket, vagyis...

– A galambjának galambja – segítette ki Druzsba úr.

Azzal átvette a madarat, elrejtve a tubákszínű kabátja alá, elsietett, s mint egy hős, ki rendkívüli dolgok elkövetésére van elkészülve, eltökélt lépésekkel egyenest egy földszakadéknak tartott és leereszkedvén ott, ahol nem láthatta emberi szem, fölhajította a madarat a levegőbe.

A galamb kifeszíté szép hófehér szárnyát, megrázta magát, mire rögtön helyreigazodék fölborzolt, összegyűrt tollazata, s gyorsan emelkedett föl, föl a magasba, ott egy darabig keringett, himbálózott, mintha tájékoztatná magát, aztán mint a kilőtt nyíl, mint a szent lélek szállt, szállt a kastély felé...

Míg a fehér galamb elvégzi a dolgát, addig Druzsba úr is végezni akart. Komoran, gondterhelten tért vissza a faluba a direktorhoz, ahol még ebéd előtt tollat és tintát kért:

– Vezesd el a bácsit az írószobába, Micike!

Útközben Druzsba úr lecsatolta óraláncáról a kis ezüstmalacot és odaajándékozta a leánykának, aki szépen meghajlott és egy pacsit adott érte a Druzsba úr nagy tenyerére.

– Nem tud rőfögni? – kérde a leányka s próbálta nyomogatni.

– Nem, aranyoskám, nem tud – mondta Druzsba úr jószágon.

– Hát mit tud?

– Semmit se tud – felelte röstelkedve, mintha ő lenne annak az oka. – Hanem azt mondják, szerencsét hoz.

– Hogy hoz, ha nem tud járni? – faggatta a gyermek.

De már erre Druzsba úr se tudott megfelelni és nem is volt olyan hangulatban. Remegő kézzel fogta meg a lúdtollat (itt még olyannal írtak) s a következőket vetette papírra:

„Ha meghaltam, a kötelesség és pontosság áldozata vagyok, imádkozzatok értem, isten veletek, kollégáim. Ami csekély ingóságaim vannak, azokból tanártársaim válasszanak egy-egy emléket, aranyórámat, pecsétnyomó ametisztgyűrűmet és megtakarított pénzemet, ezerhétszáz forintotkat hagyom Jahodovsky Józsefné asszonynak, a „Páva” vendéglősnőjének, azon föltétel alatt, hogy minden évben keresse fel egyszer síromat, ha az általában feltalálható léssen, s személyesen tegyen rá egy szegfűvirágot. Ez végakaratom. Amen.

Druzsba Tivadar

Ui. Növényeimet hagyom a Nemzeti Múzeumnak, ruháimat Kutorai pedellusnak, jegyzeteimet a Tudományos Akadémiának, hatágú penecilusomat a házmesterném kisfiának, ki azt sóvárgó szemmel nézegeti, valahányszor faragok vele.”

Egy könnycsepp esett le a papírra, mely elmosta és elpiszkítá az egyik szót, de Druzsba úr már meg sem nézte, melyiket, hirtelen behajtott az iratot, spanyolviaszkot csöppentett rá és lenyomta az ametiszt pecsétgyűrűvel.

Ebédnél egy kis bátorságot ivott, de a feketekávéát már nem várta be, intett Kutorainak és elindultak a kastélyba, hiába tartóztatta idősb Wildungen gúnyolódva, hogy úgylis hiábavaló fáradság, csak az ördögnek tartozik egy úttal.

Közeledvén a kastélyhoz, a fenyves szélén egyszerre így szólt, nem minden érzékenység nélkül, ünnepélyes zordonsággal:

– Most pedig elválunk, Kutorai. Ön itt marad, én pedig tovább megyek végzetes utamon. Isten tudja, mi vár rám, Kutorai. Fegyvert nem viszek magammal, mert úgyse merném elsütni, megyek azzal a tiszta szándékkal, hogy amit elvállaltam, a hagyaték részletes megtekintését, azt életem árán is kész vagyok teljesíteni. Mert nem a kíváncsiság visz, Kutorai, de a kötelesség. Ön itten megvár egy-két óráig, ha visszajövök, jó, ha vissza nem jövök addig, akkor már baj van. Akkor

üljön ön kocsira és hajtasson el Besztercebányára még az éjjel, ott jelentse az esetet a főispánnak és a katonai parancsnokságnak és kérje megszabadításo-
mat. Ha megszabadítanak, jó, ha pedig már későn érkeznek (s most megint egy
könnycsepp gurult le a Druzsba arcán) akkor, akkor... ebben az esetben isten
önnel, Kutorai, viselje magát jól és legyen tisztelettel a tanári kar iránt és akkor...
vigye el azt az írást, amit adok, a budai járásbírósnak, ebben van a végrendelem.
Mondja el barátainak, hogy Druzsba Tivadar ember volt a talpán, előre
tudta a halált és mindent elrendezett. Nota bene! minden ruhámat magának hagy-
tam, Kutorai.

– Köszönöm – mondta a pedellus a helyzethez illő sóhajjal és elmélázott,
mintha azt számíthatná, hány kabátja és mellénye van a tanár úrnak, aztán kis-
vártatva hozzátette:

– A bundát is?

– Azt is.

Ezzel kiszedte zsebéből tárcáját, aranyóráját, a bepecsételt iratot, s átadta
Kutorinak és megindult a kastély kapujához vezető, páfránnyal, cickóróval fölvert
gyalogúton.

Kutorai visszatartotta.

– Tekintetes tanár úr – szól, merészen eleibe lépve –, tessék nekem megmon-
dani, mert nincs azóta nyugtom tőle, és ha vissza nem térne, holtomig kínozna,
mire értette délelőtt, hogy nagy szerencsém van a szarvakhoz?

Druzsba tanár úr zavartan, de mégis szigorúan nézett rá:

– Ne legyen szemtelen, Kutorai, hogy ebben a végzetes pillanatban ilyen lap-
páliákkal áll elő. Mondtam, mert mondtam. Tudom is én, mért mondtam? És ha
tudom is, mért akarja tőlem harapófogóval kihúzni? Mindenemet szétadtam, va-
lamit én is csak magammal vihetek a másvilágra... No, nézze meg az ember.

Meg sem állt többé, csak a kapunál. Egy miatyánkot mormogott csöndesen,
miközben meglátta Kutorait, hogy egy fa mögül les rá, közelebb intette s így szólt
reszkető, tompa hangon:

– Az órát minden reggel pont nyolckor kell felhúzni; ha késik, meg kell egypár-
szor rázogatni napközben, az a természete.

Kutorainak feltűnt, hogy nagyon sápadt volt és izgatott, úgy rémlett neki, mint-
ha ama néhány perc óta sokkal havasabb lenne a feje.

Végre fölemelte esernyője nyelét, mely egy réz kacsafejben végződött és
megkopogtatta vele a kastély szögekkel kivert izmos tölgyfa kapuját, mire az leg-
ott csikorogni kezdett, mint valami élőlény, és megfordult sarkaiban.

– Tessék belépni! – szólt valaki belülről, németül.

Druzsba úr belépett, szíve hangosan vert.

A kapu bezáródott utána, s ő szemben találta magát egy medvével, aki föl-
ágaskodott, fölemelte a két első lábát, mintha parolázni nyújtaná az egyiket.

Druzsba úr rémülten tántorodott hátra.

– No, no, ne tessék félni – szólalt meg, de nem a medve, hanem egy oldalt ál-
ló, szürke ruhába öltözött katonás tartású öregúr, kit eddig Druzsba úr nem vett
észre.

– Bligi jó állat, szelíd állat, ki nem bánt senkit. Mindössze három embert evett meg valamikor, de most már öreg, nincsenek meg a fogai, és istenhez tért, meg van szelídülve. Bligi, eredj be a odúba! (Bligi morogva távozott egy vasrostélyos házikóba, melynek lelapult fehér homlokzata orgonabokrok közül kandikált ki.) És mos térjünk a dologra, uram, megkaptam a parancsot és mindent készségesen megmutatok önnek. Tessék engem követni. Nem kíván előbb valami frissítőt?

– Köszönöm – nyöszörögte Druzsba úr, még mindig zsigbadtan a kiállott izgalomtól.

Fölséges nyári délután volt, az egész természet nevetett, szikrázott a verőfényben. Egy csöpp szellő se fújt, a fák levelei nem mozdultak, a virágoknak, melyekkel tele volt az udvar ültetve, az illata lent terjengett, a mozdulatlan levegő föl nem verte, szét nem vitte, valami holt dolognak látszott az egész, mintha festve vagy elátkozva lenne.

Csak a méhek és a darazsak éltek, döngtek, keringtek, játszottak és szerelemtől részegen fetrengtek a rózsák kelyheiben.

Druzsba urat végigvezette a kert egy részén, melyben ritka növények egész serege volt látható, egy lépcsőzethez, mely a verandára szolgált. Két nagy cövek volt a veranda két oldalához verve s a cövekhez egy-egy véreb láncolva. A vérebek egyszerre ugrottak fel, hogy magukat letépjék, s rettentő morgással vicsorították fogaikat az idegenre.

– Láncon vannak – szólt az öregúr, nevetve a Druzsba úr megrökönyödésén – , csak éjjelre szoktuk szabadon eresztetni. Tessék, kérem, felsétálni. Ez a feljárat. Másutt két kőoroszlán szokta helyettesíteni ezeket a falánk fenevadakat, vagy két kaktusz. De ők szebbek, nem igaz? Nézze a kinyújtott piros nyelveiket, mintha két virág lenne. Két lihegő virág, hahaha!

Druzsba úr, kikerülendő az egyik kutyát, bal lábával belépett a buja növényzetbe, egyszerre valaki elköhögte magát a lába alatt, körülnézett, nem látott senkit.

– Mi volt ez? – hebegte összerázkódva – ki köhintett?

– A növény – felelte a major domus, akinek a kiejtésén meg lehetett ösmerni a lengyelt, hangján és kiégett tekintetén a korhelyt, tartásán a kiszolgált katonatisztet. – Köhécsel szegényke, köhécsel. Tetszik tudni, a klíma. Hahaha, a klíma. Köhögnek a növényeink.

Druzsba úr csodálkozva nézett a major domusra, mint egy túlvilági kísértetre, de olyan jóízű bonhomia ült annak a barázdás arcán, a tokáján, a szeme körül, hogy éppen nem lehetett ijesztőnek mondani, csak furcsának.

– Ah, igen! – kiáltott fel Druzsba úr és a homlokára ütött. – olvastam erről a növényről valamit. Ez a tussiens eutada, a köhögő sás.

És haragudott magára, hogy úgy megijedt egy növénytől. Ő, a nagy botanikus. Tehát mégis az oktalan állat van felül az emberben és a tudós alul.

A major domust (mert annak kellett lennie) lehetőleg meglepte, sőt bosszantotta, hogy a látogató még a latin nevét is tudja a növénynek, s fürkésző tekintettel méregette, mialatt az óvatosan lépegetett fel a márványlépcsőkön a verandára.

– No, most nézzük meg a szobákat. Csinos kis fészek, ugyebár? És kedélyes. Teringette, nagyon kedélyes.

A verandáról egy nagy szalon nyílt XIV. Lajos korabeli selyembútorokkal, rozsdavörös, vastag brokát-függönyökkel. A mennyezeten gazdag színpompájú freskókép a magdeburgi asszonyokat ábrázolta, akik a hátukon viszik ki férjeiket.

A némileg magához tért Druzsba urat a kép kötötte le.

– Ki festette ezt? – kérdé.

– Ohó! – szólt a major domus. – Elfelejtettem megmondani, hogy semmi kérdés. Ez a szabály ellen van. Amit szükségesnek tartok, én mondom meg. Ön mindent megnézhet, de semmit se kérdezhet. Mert nagyon kellemetlen helyzetbe kerülhetnénk. Udvariatlannak kellene látszanom önnel szemben. S ez nekem nagyon fájna. De menjünk tovább. Most egy kedves kis boudoir következik.

S ezzel szeretetre méltó meghajlással elöl ereszté vendégét.

Druzsba úr rátette kezét az ajtókilincsre, mire egy fájdalmas szisszenéssel hátraugrott.

– Az ördögbe is, mi baja van? – csodálkozott a major domus, rettentő komoly arcot erőltetve.

– Egy villámáram ütött meg – dadogta Druzsba.

– Bohóság, bohóság, képzelődés.

S ezzel ő maga sietett az ajtót kinyitni s előre indulván, keresztülmentek a kék selyemmel kárpitozott szobán, melynek ablakaira egy nagy bignonia húsos levelei és fehér virágfürtjei borultak, enyhe félhomályáá tompítva a nap szemvakító ragyogását.

Innen egy ebédlőterem nyílt szárnyas ajtókkal a délnek fekvő oszlopos tornácra. Az ebédlő ónémet divatban volt berendezve, nagy szekrények, gót stílusú székek, a falak kemény fával burkolva s azokon evésre-ivásra vonatkozó elmés német versecskék voltak fölvsve. Druzsba megállapodott egy percig ezeket olvasni, midőn egyszerre csak megszólal, mintha a falból jönne, egy síri hang:

„Ne menj tovább, ha az életed kedves!”

Druzsba összerezzent, úgy rémlett neki, mintha régen elhalt apja hangját hallaná. Ráemelte szemeit a major domusra, tekintetében meggyötrött lelke vonaglott.

– Ön szólt? – kérdé bárgyún, kidülledt szemekkel.

– Én? Dehogy.

– Hogyan, ön nem hallotta?

– Természetesen nem, hisz nincs itt senki – felelte a major domus csodálkozva –, ön hallucinál, uram, nincs másképp.

Druzsba úr nem felelt, vakon, gépileg követte vezetőjét még egy csomó szobán keresztül. Lépteik kísértetiesen kopogtak, sehol se mutatkozott élő lény, mint az elátkozott kastélyokban, csak egyetlen szobában ült a karszékben a tükör előtt egy csimpánzmajom és borotválkozott.

A majom felriadt az idegen láttára és a villogó borotvával ide-oda hadonászva, a Druzsba úr hóna alatt, annak a karját érintve rút fejével, a nyitott ablakhoz rohant és azon ugrott ki.

Druzsba úr idegességéhez most az undor és szörnyülködés is hozzájárult, a major domust azonban mindez felette mulattatta.

– Ni, a Brok. Az akasztófára való Brok. Hol keríthette azt a borotvát? Nem bírom leszoktatni róla. Bécsben vettem a Brokot egy borbélytól, ahol annyira belejött a dolgokba, hogy tyúkszemeket operált. Igen ügyes egyéniség mondhatom. Nincsenek önnek tyúkszemei? De igaz, nekem se szabad kérdezősködni. Ami szabály, szabály. Csinos kis terem ez is. Ez az empire-berendezés. Olyan kedélyes itt minden. Ugye, hogy nagyon kedélyes? Hát még a következő benyíló, a toilette-szoba. Ezt tessék aztán megnézni.

Egy picinyke szoba tárult ki; káprázató, tündéri látvány. A Pompadour aszszony híres toilette-szobája, hú utánzatban, üvegfalak jégcsapszerű fogakkal, melyekre százféle színű illatszerekkel telt kristályos üveggolyók voltak rászúrva. A golyók kivájt alja teljesen beillett a fogakba. Ide csak a poéta lépjen be, aki a velencei tükörhöz és a rózsaszín selyemmel bevont pipereasztalhoz hozzá tudja képzelni azt is, aki itt fésülködik. A szoba egyik falán le voltak szedve a golyók, minélfogva olyan lett, mintha egy óriási sündisznónak üveggé változtatott bőrével volna behúzva.

Druzsba úr az előbbi undorból a legnagyobb extázisba esett.

– Valami remek! – kiálta fel.

– No, ugye kecses kis zug, mi? Megenni való bolondság, mi? És az van benne, hogy az ezer meg ezer kristálygolyóban mindben más és más színű folyadék van. Itt egy grupp smaragdzöld, amott közbül a hét fehérnek egy sárga (gondolom, mandolaolaj), mintha a hét együtt egy margarétavirág volna. Az ember denique mégis okos lény, hogy ilyeneket kitalál. De ha meggondoljuk, hogy egy csinos női pofácska kedvéért erőlteti meg magát ennyire, hát mégsem okos lény. Nos, ez a tapétaajtó egy intim szobához vezet, de oda nem szabad belépni, reménylem, meg fogja ön érteni...

– Ah, igen, értem, a fenség hálószobája.

– Mi? Hogy? Kié? – kapkodta a fejét ide-oda a major domus, kivicsorítva a két árván maradt fekete szemfogát felső állkapcsán, miközben mélyen bent ülő mogyorószínű szemeiből mefisztói gúny villogott ki.

– A szobát dicsértem, hogy fenséges – javította ki magát Druzsba úr, megszeppenve észrevevén, hogy olyasmit mondott, amiről nem szabad tudnia.

– Úgy? No, jó – fecsegett tovább a major domus –, hát menjünk át a folyosóra és fussunk át az épület másik szárnyán, ott is csak éppen ennyi szoba van, de legkevésbé se érdekesek, a komornák lakószobái, az én barlangom is arra van, meg a biliárdozószoba is.

A folyosóra jutván, ott mérges diskurzus folyt három papagáj közt. Mindenik külön bronzállványon gubbaszkodott, finom vékony láncon. Egy szürke jákópapagáj egyre azt kiabálta: „Egy korty whisky, egy korty whisky”, a zöld amazonpapagáj ráfelelte: „Te lump, te lump”, a harmadik, egy kékbe játszó arapapagáj idétlen hangon rikácsolta: „Kikiriki, kikiriki”. Ami azonfelül, hogy kellemetlenül érintette Druzsba úr idegeit, kivel immár túlságosan sok történt a mai napon, egyszersmind mélyebb bepillantást engedett a papagájok múltjába. A jákó nyilván

angol hajón jött Európába s a matróz, aki gondozta, sokszor emlegethette a whiskyt, a zöld *amazon* valami áspis természetű asszonyé lehetett, aki férje ellen oktatta kedvencét, míg a kék szárnyú *ara* egy tyúktól közelében, annak jóvoltából nyerte magasabb kiképzését.

Hogy még nagyobb legyen a zaj és csatara, a majom is ott száguldozott nyitott borotvájával a folyosón, mint aki halálra keres valakit. A folyosó egyik kiugrójában állt egy négyzögű rácsos alkotmány, minő az állatkeretekben szokott lenni s abban egy körülbelül öt éves parasztfiú üldögélt, tökmagot ropogatva. Csinos pitykés mellénykét viselt s tarka szoknyát, pufók arcán a legnagyobb elégedettség honolt, mert alkalmasint úgy áll a dolog, hogy incselkedett a majommal, mire az megkergette a borotvával, s ő a majom elől nagy szorultságában éppen a majom házába menekült s magára reteszelve a házikó ajtaját belülről, a teljes immunitást élvezte, ami borzasztón kihozta Brokot a sodrából, de méltán. Mert mégis szemtelenség, hogy az ő tulajdon házából hány neki fittyet a fiú.

Talán így volt, talán másképp volt, de bizonyos, hogy Druzsba úr a megkonfundált fejével, mely úgyis kóválygott, zúgott és lüktetett, mintha kalapáccsal ütnék, nem gondolt az előzményekre, hanem egyszerűen csak észrevette a kalitkába zárt gyereket.

– Nini, egy gyermek – figyelmezteté a major domust. – Istenem, hogy jutott ide?

– Hízlaljuk – felelte kurtán a major domus.

– Mi végből? – kérde Druzsba sajtószerű komorsággal.

– Hogy megegyük – szólt amaz természetes egyszerűséggel. – A kisasszony igen szereti a fehér gyerekhúst. De jó is. (És étvágygerjesztően csettentett a szájjával.)

– Ön tréfál – mondá Druzsba úr csendesen, de amellet gyanakvó és borzalmat kifejező pillantást vetett a major domusra, ki a neheztelés bizonyos árnyalásával felelt, mint az olyan megsértett ember, akinek szavában kételkednek:

– Higgye azt, ami önnek tetszik. Én azzal a nyíltsággal beszélek, ami kötelességem egy úrral szemben, kit urunk ideküld, a többi az ön dolga. Menjünk, uram!

A gyermek rájuk bámult és egyre hasogatta a tökmagokat, a fehér héjaikat kihajigálván a rácsozaton.

A major domus sietve ment elől a folyosó keleti végébe, ahol egy ajtót nyitott ki:

– Íme, ez a biliárdterem. Parancsol talán egy karambolt?

Druzsba úr balsejtelmekkel, bizonytalan kínos benyomásokkal megterhelt és lehorgasztott fejét gépiesen emelte föl s egy önkénytelen szórakozott pillantást vetett be.

Rémülten tántorgott az ajtófélfának, arcát halott sápadtság borítá el.

Ez már sok volt idegzetének. A biliárdteremben, szemben az ajtóval, megpillantá a falon életnagyságban Jahodovskát.

Ő volt, Jahodovska volt. Szakasztott abban a fehérvirágos, cimetszínű batisztruhában, melyben múlt vasárnap látta, az a csipkés nyakkendő a gránáttúvel leszorítva, a kackiás főkötő a fején, éppen ahogy vasárnap volt.

Lehetetlen és mégis úgy van. Látja és akármit csinál, látja. Pedig bizonyos, hogy nincs ott, hogy csak beteg agya varázsolja elé, világos tehát, hogy meg van tébolyodva. Szemei megüvegesedtek, halántéka lüktetett, s egyszerre csak kezdett a Jahodovska körüle forogni őrült sebességgel, úgyhogy húsz Jahodovskát látott egyszerre.

Behunyván káprázó szemeit, a major domus felé nyújtá reszkető kezét, möhön, mint a vízbe fúló.

– Rosszul vagyok, szédülök. Kérem... vezessen ki a szabadba... levegőre.

A major domus úgyszólván vonszolta egy oldalajtón a parknak abba a részébe, hol a tó volt.

Két ős platán állt a kijáratnál egymás mellett, összeboruló lombokkal, hús árnyékot vetettek az alattuk levő fonott székre, melyen egy angóramacska ült.

– Üljön le ide – mondá a major domus és elkergette a macskát. – Én majd elszaladok egy pohár borért.

Druzsba úr lankadtan roskadt a székre. Egyedül maradt. Azaz a macska se ment el, leguggolt egy verbénabokor mellé és nézte Druzsbat. Idegei már ezt se tűrték, lassan-lassan magához tért, de hogy a macska ránéz, tűrhetlenül nehezedett kedélyére.

Bár az okosabb alkalmasint a macska volt, ebben az esetben mégis Druzsba úr engedett, felkelt s odább támolygott, abban a hitben, hogy a közelben másik padot talál; vagy tíz lépést ment előre s kitérult előtte a tó, mint egy nagy ezüstkarika. Jobbról a versailles-i park mintájára szépen nyesett magas gyertyánfalak fedték el a kilátást, balról érdekes faóriások mintegy apró csoportokra oszolva szépíték a pázsitos területet.

A tó csendes volt, sima volt, mint egy politúrozott asztal, rá aranyávot hintett az izzó verőfény. Meneteles partjain tulipánok, liliomok, íriszek, nárciszok lógatták be harangjaikat, turbánjaikat, akinek miije van.

A tó egy hegyi patakából nyerte vizét, mely kacskaringós pályafutásra kényszerített a parkban, csak azért, hogy sokáig ott csatangoljon. Pisztrángtenyésztés céljából kisebb tavakra alakították át, míg végre befolyt a ház melletti nagyobb tóba, melynek fölöslegét levezették a kastélyt kerítő bástyafal alatti csatornán a szabadba. A kis pisztrángok a kisebb tavakban növekedtek fel s mint diákok klassziszból klasszisba, ezek is fokozatosan jutottak a kicsi vízből egyre tovább, míg végre a nagy tóban találták magukat (ámbár iszen az se volt nagy) és itt ért a pálya véget. Innen már csak egy stáció van: a rost vagy a pecsenyéstál.

A tó partján elég pad kínálkozott. Druzsba úr leült az egyikre, elbódult fejét tenyerébe hajtva, midőn megkondukt a kastély tornyában a harang. Kongott-bongott a néma csöndben, mélyen, szűziesen, kísértetiesen, mintha a túlvilág szózata lenne.

E hangra közel és távol egyszerre elevenedni kezdett minden. Léptek hallatszottak, gallyak zörrentek, emberi beszéd nesze rezgett a levegőben. A kastély felől egy öreg huszárféle alak jött elő, egy fadeszékán húshulladékokat hozva. A gyertyánfalak mögül pedig, mint egy őzike, kilépett egy szép fiatal leány és egy pirosbársony vánkost hozott a hóna alatt.

Követte egy másik leány, ki zsámolyszéket lógatott a kezében.

Utána ismét két leány bukkant ki, egy zöld selyemmel bélelt óriási japánernyőt emelve, melynek két nyele volt.

Mind olyan volt ez, mintha valami tündérmesében olvasná Druzsba úr. Egyik szebb, mint a másik. Járásuk, tartásuk mintha zene volna. Valahol messze a fák közt harkály kalapácsol. Az ördög vinné, mit zavarja az embert – a nézésben.

Az egyik ernyőt vivő leány megfordult és hátrakiáltott – alkalmasint a visszamaradottakhoz:

– Hölgyeim és képzelt uraim, siessenek! A pisztrángok szépen kérik, mert éhesek. Matykó már itt van az uzsonnájukkal.

Erre tánc lépésben, szoknyáját féloldalt felfogva, szép karcsú derekát negédesen móríkalva előkeringőzött a gyertyánfák mögül az ötödik leány, kinek a nyakában hosszan leeresztett, sáfrányszínű selyemszalagon egy legyező lógott. Amint ide ugrott, oda ugrott, a csintalan legyező a bokáit verdeste.

Az első leány letért az útról s végiglépdelve a pázsiton, egyenesen a tónak tartott. Nem messze a padtól, ahol Druzsba úr ült, egy másik hasonló padhoz ment és bársony vánkösát rátette.

Azután a másik érkezett meg és a pad alá helyezte a zsámolyt.

Az ernyőt vivő leányok leszúrták a pad mögé az ernyő kétágú nyelét.

Az ötödik megnézte magát a tóban, megigazította ruháját és levette nyakáról a legyezőt.

– Én vagyok a szellő – mondá nevetve.

– Mi vagyunk az árnyék – felelték az ernyővivők.

– Én vagyok a kényelem – szólt a zsámolyos és meghajtotta magát tréfásan.

– Hát én mi vagyok? – kiáltá most egy hatodik kis fruska, nyilván a felolvasónő, fitos orrú, pikáns arcú, aki csak most toppant oda valamely más úton, egy félig felvágott könyvvel hadonászva nagy szelesen. – Én ülök a Minerva lábainál a könyvvel. Én a bagoly vagyok.

– Látjuk – bizonyítá a zsámolyhordozó csipősen –, mert jön is már nyomodban a fekete éjszaka.

Nevettek mind a hatan. Ha hat leány nevet, mintha hat nap sütné az égről, minden nevet akkor s a hetedik nap talán nem is süt.

A fekete éjszaka jött is, azaz csak csoszogott egy deszkamellű, öreg, pápaszemes német gouvernante képében.

Druzsba úr nézte, nézte, de félig-meddig azt hitte, hogy ez is csak vízió. Tehetetlenül, tompa közönybe merülve várta, mi fog történni. Hisz csak az történik vele, ami más álomlátóval, hogy nem tud fölébredni.

De elméje mégis működött, habár arról számot adni nem tudna. Egy percig azt hitte, hogy a mitológia tündérei gyűlnek ide, vízi nimfák, najádok. Emellett az is megvillant eszében, hogy az öreg Wildungen hat kis komornát emlegetett, de abban a rendkívüli lelkiállapotban, melybe a különben is ideges professzor úr került, csodálatos káoszba folyt össze a valóság túlfeszített képzelődése szörnyszülőtteivel. A túlvilági hang, a hizlalásban levő gyermek, a Jahodovska megjelent arcképe nem lehet mind igaz dolog, s ha csak egyik nem igaz, mert

mindet egyformán látta, tapasztalta, akkor aztán mit tudja ő, hogy mi hát az igaz. Akkor minden problematikus, talán az se igaz, hogy ő Wildungennel beszélt, és az se, hogy ő Druzsba.

Elméjének feszereje mellett tesz azonban tanúságot az a körülmény, hogy Druzsba úr azonnal letett arról a gondolatról, mintha nimfákat látna, mihelyt az érkező „piszkafa” megszólalt hamisítatlan porosz németiséggel:

– Mein Gott! Mily spektakulum! A dog elszabadult a kisasszony kezéből s most utána szaladgál, fogdossa. Mért nem maguk vezetik a kutyát? Menjenek legelőbb, segítsenek elfogni.

Alighogy kimondta, már tárgyaltan lett a parancsa.

Mintha hús szellő támadna, pedig csak szoknyasuhogás, mintha új illatot lehelnének a virágok, pedig csak egy leány közeleg, lihegve fut a doggal, mert nem akarja elereszteni a zsinóráját, követi hát bokron, kaktuszon, violaágyon keresztül, hosszú szőszke haja leoldózott, az egyik fonatba beleakadt egy gesztenyegally, azt is hozza, a fehér pettyes batisztszoknyája kiszakadt ráncaiból, az orgonavirágos szalmakalapja pedig lecsúszott a szemére, le éppen az orrocskájára.

– Mein Gott, hogy néz ki a kisasszony! Szörnyűség! – nyafogott a piszkafa. – És milyen vörös, mint a rák. Hát érdemes ezért a dögért! No, Mathias – intett azután a huszárnak –, meg lehet kezdeni.

Az újonjött leány leül a vánkosra a padon, fölteszi lábacskaít a zámolyra (de milyen csodálatos parányiak a topánkái). A rab dog lefekszik lábaihoz, a legyezős leány kipirult arcára szellőt kezd hajtani s emiatt nem látható. (Pedig, ha már látta a hatót Druzsba úr, a hetedikétől se ijedne meg.) Mathias most egy-két maroknyi pépszerű húst hajít be a tóba. (A dog bosszankodva nézi a pazarlást és morog, hogy okosabb helyen is elférne a hús.) Ahova a habarcs beesett, a csendes víz élni kezd, ezüst, nyúlánk haltestek jelennek meg közel a felszínhez és egypár virgonc, kopolyús fejecske künn is megvillan, de csakhamar eltűnik ismét.

A dog eközben azon gondolkodik, hogy kin töltsé bosszúságát. Nini, ott ül nem is nagyon messze egy idegen ember. Nosza, feszíti a kötelet s ugatni kezd Druzsba úr felé.

– Az az úr ül amott – jegyzé meg az öreg piszkafa –, ki a kastélyt jött megnézni. Mein Gott, milyen szomorú ember! (És megtörülgette a pápaszemét.)

A dog célt ért. A leány, kinek lábainál ült, önkénytelenül az idegenre vetette tekintetét, aztán felugrott, eleresztette a dog zsinóráját és egyenesen odaszaladt az ismeretlen úrhoz.

– Mit látok? – kiáltott fel vidáman. – Hiszen az maga, keresztapám!

Druzsba úr hirtelen felkapta fejét az ismerős hangra, és a csodálkozástól tágra nyitott szemkarikákkal, némán nézte egy másodpercig, majd egyszerre zajosan tört ki belőle az ijedelemmel vegyes öröm.

– Sipsirica! Lehetséges-e? Te vagy?

– Én vagyok, ragyogok. De hol veszi itt magát, keresztapám, ahol a madár se jár? No, ez pompás, de milyen pompás! (És tapsolt kis kezeivel.) Csak nem a mama küldte?

– Nem, nem. De mit is akartam mondani? Olyan konfúzus vagyok. Megállj. Igaz, tudom. Érteni kezdem. Az anyádnak, ugye egy arcképe van a biliárdszobában?

– Persze; fotografiáról van festve.

– De hisz akkor én nem vagyok megbolondulva?

– Hát ki mondta, hogy meg van bolondulva?

– Magam gondoltam, fiacskám, mert olyanfélék történtek velem, hogy ki sem mondhatom. Anyád arcképét láttam a falon, túlvilági hangokat hallottam mögöttem.

Sipsirica elnevette magát.

– Persze, a bolondos Weszely kapitány. Az ilyen tréfákban leli kedvét. Nagy kópé és ügyes hasbeszélő a vén gyerkőc. Minket is így ijesztgetett. S milyen komolyan tudja adni! Csakhogy már nem hiszünk neki.

Druzsba úr fölélénkült, arcán a boldogabb napok derűje ömlött el.

– De el is felejtettem mondani, szívecském, milyen szép vagy! Istenem, de nagyon szép vagy! Fordulj meg csak egy kicsit, hadd lássalak jól minden oldalról.

Sipsirica nem rest, mint egy megperdített orsó, kétszer is megfordult, miközben a szoknyái alul harangalakra kitágulva repkedtek.

Édesen mosolygott, mire még szebb lett és leült Druzsba úr mellé.

– Hanem hát, hogy jutsz te ide Krakkóból? – folytatá Druzsba úr. – Micsoda új csoda ez megint?

– Krakkóból? Mit keresnék én Krakkóban?

– Édesanyád azt hiszi, hogy ott vagy.

– Eh, bohóság, dehogy hiszi. Hiszen ő maga vett rá, hogy ide jöjjenek.

Druzsba úr arca kellemetlenül rángatózott s idegesen babrált ujjaival a gombjain.

– Mit beszélsz? Ő hát tudja? Nem értem. Nyilván azt restellte bevallani, hogy szolgálatba adott a hercegkisasszonyhoz.

– Miféle hercegkisasszonyhoz? – kérdezte Sipsirica, szép álmatag szemeit keresztapjára emelve.

– Hát ki máshoz, mint ehhez, akinek ezt a kastélyt berendezték? Mert tudod-e, Sipsirica, hogy ez a mi kastélyunk?

– Ehhez? – nevetett fel Sipsirica. – Ehhez a hercegnőhöz, tra-la? (Felugrott helyéről és meghajtotta magát.) Az a hercegkisasszony én vagyok, tra-la-la-la.

Druzsba úr szemöldjei egész a homloka tetejére szaladtak fel.

– Ne beszélj, kérlek, a világba! Ne légy olyan szeles, „napsugárka”! Nem vagyok én gyerek, hogy te is bolonddá tégy.

– Ejnye, keresztapám – fakadt ki Sipsirica –, hát nem látta az imént, hogy én vagyok itt az úrnő, hogy én ültem a baldachin alatt, hogy az én arcomat legyezik a komornáim?

Druzsba úr ijedten és mohón fordítá tekintetét a vidáman nevetgélő leánycsoport felé s látta, hogy üres a díszhely az ernyő alatt.

– Szent isten! ha nem vagy komorna vagy társalkodónő, hát milyen címen uraskodol itt?

Sipsirica lesütötte szemeit, gondolkozott egy kicsinyt, elbáméskodni látszott a tavon túlra és olyan felhőféle suhant el arcán, mint mikor a rózsabimbóra valami keshedt, elszáradt falevél, melyet a szél visz, röptében ráveti az árnyékát.

– Másnak nem mondanám – szólt aztán halkán, töredezetten, tekintetével a földet keresve –, de maga a keresztapám, magának megmondom az igazat. Ősmerte azt az urat, aki hozzánk járt néha délután, kocsi várta mindig a kapu előtt?

Druzsba úr a fejével intett, szepegve, hogy mit fog hallani.

– Az egy dúsgazdag, nagyhatalmú excellenciás úr, innen nem messze van egy uradalma, de ott a fia lakik; van aztán más uradalma is, más vármegyében, de ott meg a neje lakik. Ősmeri, tudom, a nevét is, de nem szabad megmondani. Eh, mit, mégis megsúgom, tartsa no, ide a fülét, keresztapa.

Sipsirica belesúgta a nevet s még hozzákiáltotta pajkosan: huhuhu! Szinte várta, hogy fog ezen elmosolyodni a keresztapa. Olyan természetes, gyerekes volt, olyan igéző, hogy sírni lehetett volna a kedvességén.

De Druzsba úr se nem nevetett, se nem sírt, hanem ismét csak bólintott szomorúan a név hallatára.

– No, hát ennyi az egész – fejezte be a gyónást Sipsirica. – Ennek az öreg úrnak vagyok a barátnéja.

Druzsba úr fölszisszent és felugrott, mint akit mérges kígyó mart meg. Mindent megértett egy szempillanat alatt.

– Iszonyú! – hörgé dúlt arccal. – Az az asszony, az a gyalázatos asszony adott el neki... (Szemeiből a gyűlölet zöldes lángja csapott ki.) Pedig micsoda szent anyát játszik!... Ugye, ő adott el?

Sipsirica hallgatott.

Druzsba úr megragadta a kezét.

– Gyere innen, itt hallgatnak ránk, van hozzád egy komoly szavam – szólt, elvonszolva őt a gyertyánfalak között, hol aztán kitört belőle a keserűség, mint a Vezúvból a láva:

– Mondhatom, szép mákvirág vagy, Sipsirica. Hát nem tudtál ellenszegülni? Hát ez az a finom nevelés, amit kaptál? Hát te is csak olyan álnok fajzat vagy, mint ő? Tettetés, hazugság volt tehát, mikor olyan ártatlan és tudatlan báránynak mutatkoztál? Felelj nekem!

Sipsirica hallgatott.

– Nem védekezel? Jó. Mindegy. Én azért mégse hiszem, hogy teljesen romlott volnál; még abból a korból ősmerlek, mikor a térdeimen üldögéltél, olyan őszinte, okos kisgyermek voltál, Sipsirica. Te bizonyosan jó vagy, csak szerencsétlen. És én fogadalmat tettem a keresztapámnál, megígértem szegény apádnak a halálos ágyánál, hogy gyámolítani foglak, tehát neked ebből a fertőből ki kell jönnöd.

– Lehetetlen – szólt közbe a leány, kezeit mellén összetéve –, lehetetlen.

– Ne szólj közbe, semmi se lehetetlen. Tudok mindent. Anyádat megfizették, az Isten verje meg a hitvány pénzét övele együtt. Tízezer forintot tett a takarékpénztárba. De az semmi. Ami megtörtént, megtörtént. Rab nem vagy azért. És én

kiviszlek innen, ha az ördöggel kell is megviaskodnom, ha a poklot kell is letepernem.

A máskor gyáva ember arca kigyúlt, alakja kiegyenesedett, ökleit fölemelte, hangja a mennydörgéshez lett hasonlatos, s valami olyan hatalom és erő sugárzott ki egész lényéből, hogy a föld is nyögni látszott a talpa alatt, amint a leány mellett lépegetett.

Sipsirica bizonyos áhitatos félelemmel és tisztelettel nézett fel rá, aztán elfordította a fejét és halkán, tompán mondá:

– Csak hagyjon engem, keresztapa! Hasztalan volna az ilyesmi, nincs arra mód, hogy innen kieressenek, vigyáznak rám, éjjel és nappal, az én cselédeim egyszersmind az én őreim. Beláthatja, hogy lehetetlen.

– Hát a föld alatti úton, a bányán keresztül? – súgta Druzsba.

Sipsirica elpirult.

– No, mit szólsz ehhez? Ugyebár, ravasz keresztapád van? – S fájdalomosan mosolygott.

A leány letépett egy gyertyánfalevelet és azt harapdálta fehér, rizskása fogaival zavartan.

– Bolondság az egész, kedves keresztapa, tessék elhinni. Hagyja csak úgy a dolgot, ahogy van. Megmondom az igazat, hiszen maga jót akar nekem: én még akkor se mennék innen el, ha mehetnék, mert én itt boldog vagyok, keresztapa.

– Persze a mérnökkel? – vágott közbe Druzsba úr indulatosan.

Hátravetette a fejét és a lábcskájával, a cipője lakkos orrával a kavicsokat lökdöste szerte.

– Ne firtassa, hogy miért, de én maradok, punktum.

– Utolsó szavad ez, Sipsirica?

– Ne haragudjék keresztapuska, de a legeslegutolsó.

– Úgy? – szól Druzsba úr jéghidegen és élesen. – Látom, hogy a kisasszony még szeretőnek se tisztességes.

S ezzel egy megvető pillantással otthagya, szilárd léptekkel elsietvén a kastély felé.

Sipsirica utána kiáltott rekedten:

– Keresztapa, keresztapa, ne hagyjon el így!

De Druzsba úr úgy tett, mintha nem hallotta volna. Ment, mint a golyó, nem nézett se jobbra, se balra, míg végre szemben találta a major domust. Mellette a pitykés mellényű fiúcska poroszkált, egy pohár tokaji bort hozva egy kis ezüstpálcán és ropogtatva a tökmagokat.

– Mindenütt keressük a borral, – szól nyájasan a major domus. – De teringette, mi történt önnel? Hisz ön egészen megfiatalodott. Tessék, uram, a borocska!

A düh, a szívén ejtett seb láza, az emberi hitványság kihívó fennhéjázása költötte fel benne a dacot, korbácsolta fel ereiben a vért, azért volt olyan ruganyos és fiatalos.

Méltóságteljes mozdulattal utasítá vissza a nyújtott italt, aztán majdnem parancsoló hangon mondá:

– Vezessen ki azonnal ebből a gyehennából!

És csakis addig tartott ez a följazott erő, míg elhagyhatta a helyet, míg becsukódott utána a nehéz kapu s míg föl nem rezzenté a sivár valóra a bokrok mögül kilépő Kutorai, ki némi kedvetlenséggel kiáltott fel:

– A tekintetes úr tehát él még?

Druzsba úr erőtllenül, bágyadtan roskadt a pedellus vállára.

– Oh, Kutorai, bár látna engem inkább halva.

Kutorai (későbbi vallomása szerint) nagyon rossz karban látta viszont a tanár urat; arca dúlt és halovány volt, ajkai rángatóztak, szemgolyóiban téveteg fény szaladgált.

Epilóg,

melyben a szerző részint újságokból, részint a Ház naplójából és egyéb összeszedett apróságokból kiegészíti és befejezi a történetet

A „Tyúcketrec”-ben, a fiatal festőóriások tanyáján, még ma is tartja magát a rege, hogy volt egyszer egy kép, mely lefőzte volna Európát, ha egy örületes kéznek nem esik áldozatul. Valami Topánfalvy Győző műve volt, aki kedvét veszve, ezután soha többé nem festett semmit. Ilyen tönkrement remekművek gyakran előfordulnak az olyan nemzeteknél, ahol az épségben megmaradt művek nem remek.

A dolog pedig úgy történt, hogy Druzsba Tivadar tanár úron egy idő óta búskomorság jelei mutatkoztak. Mióta felvidéki utazásából hazatért, emberkerülő lett és minden szokását megváltoztatta. Nem ment sehová, régi barátjait az utcán elkerülte, napokon át bolyongott egyedül a Gellért-hegyen, vagy a budai erdőben. Gyakran beszélgetett magában, de másokkal éppen nem beszélt, még a gazdasszonyával is többnyire jelekben nyilvánítá akaratát.

De hát ez fel se tűnt. „Valami nagy bánata lehet szegénynek – mondogatta a gazdasszony –, de hiszen azelőtt is mindig különös úr volt.”

Egy reggel, éppen mikor mosakodott, benyitott hozzá Topánfalvy Győző fiatal festő, a szokásos hosszú hajjal, a meghagyott „légy”-gyel az ajka alatt, bársony zekében, s utána egy hordár hozta a Jahodovska arcképét, vászonnal letakarva.

– Kész a kép, uram – szót a piktor a leplet lehúzva. – Reményilem, meg lesz ön elégedve.

Druzsba úr megfordult és amint megpillantá Jahodovskát, kinek homlokáról dicssugarak ragyogtak, arca elvörösödött és eltorzult, szemei vérbe borultak, odarohant a képhez, felrúgta azt s cipője sarkával beszakítá, aztán ráugrott, taposta, gyúrta, tombolt rajta.

– Pusztulj hazugság, pusztulj, pusztulj! – kiáltozó. – Ördög ő, nem anya. Vesz-szen a papírra vetett árnyéka is.

A megrettent művész, ellenkezni próbált:

– Az isten szerelmeért, mit tesz ön? Tudja-e, hogy ez több mint gyilkosság? Ha száz embert megöl, nem árt annyit az emberiségnek.

Szerette volna tetteleg megakadályozni a rombolást, de nem merte; a dühöngő ember szemei oly félelemgerjesztően forogtak üregeikben, hogy tanácsosabbnak vélte elrohanni és lármát csapni lefelé menet a grádicsokon:

– Megőrült a tanár, fogják meg; jaj, oda van nagy alkotásom!

De miután maga a művész látszott olyannak, mint aki megőrült, a garádicson és az udvaron járókelők egyszerűen vállat vontak. A művész azonban futkosott a panaszával Pontiusztól Pilátusig, úgyhogy a tanár urak is értesültek a festmény szomorú sorsáról és Druzsba úr abnormis viselkedéséről. Különbözők voltak a nézetek. – Megbolondult – szóltak ellenségei –, mindig is ideges volt szegény. – Ej, talán megharagudott a piktorra – állították a jó barátok. – Vagy talán az asszonyra, akit a festmény ábrázol. Lerner tanár úr votum separatumot adott, hogy azt mondta, nyilván szerelmes abba az asszonyba, mert csak a szerelmes gurulhat ilyen éktelen dühbe. Ez ellenében Krug tanár úr a paralysis progressiva tüneteit látta fennforogni a búskomorságban és az apathiában, melybe egy idő óta süllyedt.

Augusztus vége lévén, minthogy a diligentia még nem kezdődött meg, Lerner és Csetneki tanár urak bíztattak meg, hogy látogassák meg Druzsba urat valamely gyengéd ürügy alatt, személyesen győződjenek meg hogylétéről. Kik is eleget tévén e feladatnak, megnyugtató híreket hoztak:

– A kolléga feltűnően mélabús ugyan, de aggodalomra nincsen ok. Csendesen dolgozik otthon a jelentésén, melyet a tanári karnak nyújt át a zsámi birtok állapotáról. Velünk igen szépen és értelmesen elbeszélgetett. A kényes témát a képről természetesen nem hoztuk elő, minélfogva erre nézve nem is nyilatkozhatott.

Tényleg szorgalmasan dolgozott ez iraton, melynek terjedelme ívekre ment. Nem egyszerű gazdasági jelentés volt ez, hanem egy rettenetes vádirat a hatalmasok ellen, kik égbekiáltó istentelenségek elkövetői. Beleöntötte egész háborgó lelkét, lefestette eleven színekkel a fölfedezett bűnt. Megnevezte a piperkőc nagyurat, ki a király és a nemzet tiszteletét bírja, de isten előtt alább jön a koldusnál, ki tízezer forintot vásárolta meg özvegy Jahodovsky Józsefnétől annak hajadon gyermekét s akit a kastélyban hermetice elzárva tart, még hat hasonló szépségű és korú ártatlan leányka társaságában, szóval, leírta a jelentésben elbeszélésünknek kis kivétellel majdnem egész második részét.

Mikor a rendkívüli tartalmú memorandumot szeptember 3-án délután, a vakáció utáni első tanári konferencián (melyre Druzsba úr nem jelent meg) felolvasták, nagyon vegyesen nyilvánultak a vélemények.

– Most már csakugyan félek, hogy valami baja van – vélte az igazgató. – Per amorem dei, ez csak mégse lehet mind igaz.

– Én meg most már nem félek – ellenveté Lerner tanár úr, a cvikkerjével játszadoxva –, mert megvan a kép megsemmisítésének a magyarázata. A kép ugyanazt a Jahodovskynét ábrázolta, ki a jelentés szerint leányát az öreg grófnak adta el. A legnemesebb rúgó, az erkölcsi felháborodás dolgozott a kollégában.

– De lehet-e ilyen tekintélyes, hófehér jellemű főúrról olyasmit föltenni? – szörnyűködött Krug tanár.

– Lárifári – pattant fel az öreg Tóth Gedeon, a fizika tanára. – Sötétben minden tehén fekete és minden excellenciás úr fehér. Világosságnál azonban másképp is lehet.

Disputa támadt pro és contra és nem lett volna baj, ha inter muros marad, de a tanár urak a konferencia után szétszéledtek, ki-ki a maga kávéházába, ott elbe-

szélték a zsámi dolgot, s reggelre már két lap közölte, garmond ritkítva: „Egy felvidéki kastély rejtelvei” és „Hárem a hegyekben” címek alatt. Mint ahogy a méh éppen a mézanyagot szedi ki a virágból, a lapok is csak a pikáns részt szippantották ki, a kocsánt, a szárat és a gyököt otthagya, gyönyörűen kiszínezték a zsámi kastély paradicsomát, közölve a főúr nevének kezdőbetűit is, afféle diszkrét körülírásokkal, amiket a bolond olvasó spanyolfalagnak néz, de amelyek voltaképpen tükrök, hogy azokban az elfedett alak a maga legteljesebb meztelenségében látszassék. A közlemények nagy port vertek fel. Az egész városban erről beszéltek. A kaszinóban, ahol az öreg excellenciást fiatalabb éveiben kaszinói zsargonban félig magyarul, félig németül „Zupajkos”-nak nevezték, megnőtt a renoméja, hanem, hm, mit szól majd az excellenciás asszony? És mit szólnak az udvarnál, ahol grata persona? Saprísti, ez nem olyan egyszerű eset!

Várták, hogy majd csak történik valami, cáfolat, párbaj, tovább való bepillantás a dolog meritumába, de hetek múltak el és semmi se történt, mindössze a miniszter bekérte a gimnáziumtól az ominózus jelentést.

S az erre következő napon este nyolc órakor egy kétlovas bérkocsi állt meg a Puttony utca amaz egyemeletes háza előtt, ahol Druzsba úr lakott.

Egy finom öltözékű úr ment fel a lépcsőkön s minthogy Druzsba tanár urat lakásán találta, illően meghajolva bemutatta magát, hogy ő a miniszter nevében jön, aki olvasván az ő zsámi jelentését, érdeklődik a további részletek iránt, minélfogva sürgősen magához kéreti. A kocsi lent vár a kapu alatt.

Druzsba úr csodálkozott és valami balsejtelem mardosta, mindenféle kifogásokat hozott fel, hogy most este illetlen, hogy nincs a frakkja kivasalva, hogy nagyon gyengének és kábultnak érzi magát, de az erőszakos úriember mindenben sarokba szorította; izzadt a homloka, erei kidagadtak, egész arca kínlódást, gondolkozást fejezett ki. Izgatottan csavarta le a lámpát, mivelhogy füstölt, azután megint felcsavarta, mert nem eléggé világított, ötölt-hatolt, érthetetlen félszavakat morgott, végre nagy szorultságában megragadta az utolsó szalmaszálat:

– Tetszik-e tudni, hogy ma péntek van és nem volna tanácsos pénteken... Még valami szerencsétlenséget hozna őexcellenciájára, ha engem pénteken fogadna.

Az idegen mosolygott.

– Ön áldott jó ember, Druzsba úr, de ne féltse őexcellenciáját, mert régen elvitte volna az ördög, ha azok a felek mind szerencsétlenséget hoznának rá, akikkel ő pénteki napokon tárgyal, hehehe. És végre is, ami fő, őexcellenciája kívánságának nem lehet ellenszegülni.

– Hát ez igaz, no, ez igaz – hagyta rá Druzsba úr gyámoltalanságba esve és minden ellenszegülést abbahagyva, akkor hát megyek is.

Lement s hagyta magát beültetni a kocsiba, mely legott megindult. Robogott, robogott, érezni lehetett, amint befordul utcáról utcára, vagy valamely másik fogatnak kitér. Odakünn piszkos, sárgásfehér őszi köd gomolygott, csak a gázlámpák fénye hatolt át rajta s az is csak olyannak tűnt fel a kocsi ablakain, mintha egy gyertyának a fénye tojásan át világítana. A kocsi ment-ment, Druzsba úr behúzódtott a jobb szögletbe és egy szót se szólt, elhagyta magát, mintha nem is élne, s ahogy a kocsi kátyúba zökkent vagy félredőlt valamely kiálló kövön, az ő teste is

aszerint dőlt, hajlott jobbra-balra. Innen is, onnan is sajátságos hosszú árnyak jöttek elő, melyek hangtalanul osontak tova. Hovatovább rejtélyes zúgás keletkezett, aminő az erdőkben van. S valóban, az ablakon kitekintve, különös alakú, százcsápú szörnyek látszottak úszni a ködben, mint bogarak a tejben.

Végre megállt a kocsi egy pillanatra, egy vaskapu megnyílt előtte és begördült egy udvarra: a kapu ismét becsukódott.

– Itt vagyunk – mondá az idegen úr. – Ah, ön elaludt?

– Nem, csak elgondolkoztam – szólalt meg Druzsba úr, letargiájából fölrazatva.

Aztán ő is lekázmálódott és egy nagy kastély parkjában találta magát, éppen a bejáratnál.

– Ez nem a minisztérium – mondá sötéten.

– Öexcellenciája nyaraló villája – felelte az idegen.

A lépcsőzetnél nyájas öregúr mutatkozott bojtos házisapkában, körülötte néhány szolgáló lámpással.

Barátságosan kezet fogott a jöttel, aztán a karjára fűzte.

– A miniszter már várja önt. Cudar időnk van, uram.

Druzsba úr nem felelt semmit, szelíden hajtotta le a fejét és hagyta magát vezetetni, ment, ment, egyik lábát a másik után emelgetve, lépcsőről lépcsőre fölfelé a nagy eleven sírba, melynek a neve tébolyda.

Néhány nap múlva kommüniké jelent meg a lapokban, hogy a zsámi kastélyról forgalomba hozott pikáns hírek, melyek közéletünk egy tisztos, kimagasló alakját is kellemetlenül érintették, egy megtébolyodott tanár, Druzsba Tivadar megbomlott agyában keletkeztek, vagyis ennek jelentéséből szívárogtak ki, s természetesen minden alapot nélkülöznek. Az illető tanár jelenleg a lipótmezei tébolydában van gyógykezelés alatt.

Ezzel aztán végképp el is aludt volna a „zsámi ügy”, ha a vánkosokat ki nem rángatja alóla az ellenzék. Ezek az urak mindent megtudnak, mindent megéreznek, és olyan jó szakácsok, hogy még a csontot is kitűnő mártással tudják körülönteni és delicia azt a közönségnek szopogatni.

A zsámi ügy emellett nem is volt pusztá csont; sokan suttozták, hogy a szegény Druzsba tanár olyan jó eszű, mint akárki, de igazat mondott, tehát be kell törni a fejét. Mégpedig az övét belülről volt a legkényelmesebb betörni. A hosszú kezű főurat csak nem is lehetett kiszolgáltatni a rossz nyelveknek. Hisz azért vette fel a kormány programjába a jogállam kiépítését, hogy még nincs kiépítve. Ha a főurat elesni hagynák s Druzsbat szabadon járni a leleplezéseivel, akkor már megvolna a jogállam. A kormány tehát csak következetes. A képviselőházi folyosó tele volt ilyen diskurzussal; maguk a Zólyom megyei követek is titokzatosan húzogatták fel a szemöldjeiket:

– Hja, ha mi szólhatnánk, szólánk. De ha szólánk, bolondok volnánk.

Így kujtorgott és settenkedett a zsámi ügy hetekig, hónapokig, uzsonnaasztaloknál, korcsmákban, klubokban, folyosókon, míg végre egy nap kipattant a Ház plénumában, mint interpelláció.

Mély csöndben hallgatta a jobboldal, a szélsőbal nyugtalanul fészkelődött, különösen annál a passzusnál, hogy a tébolydába hurcolt tanár a kormány ellen szavazott a múlt választásoknál. (Zajos közbeszólások: Mindjárt gondoltuk!)

A zsámi ügy tehát fel lett bolygatva, bár az interpelláció magában csak annyi, mint mikor az alvó medve a másik oldalára fordul aludni.

Így feküdt a zsámi ügy a másik oldalán sokáig, elfelejtkeztek róla. Közbejöttek más nagyobb dolgok, a húsvéti szünnapok is, úgyhogy a miniszter csak május egyik szerdáján válaszolt.

Nagy, zsúfolt karzat jött össze, öreg, előkelő dámák, strucctollas kalapokkal (csak úgy sustorgott a tömérdek selyem), kaszinótagok, főrendek (csak úgy villogtak a monoklik), a „Páva” törzsvendégeiből is kivillant néhány ismerős fej. Nini, Mliniczky úr. Nini, Kovik úr. Amott meg az éneklő kanonok úr.

Nem lehet feladatunk kiszínezni az ülést, egyszerűen közöljük a Ház naplójából a miniszter beszédének elbeszélésünkhöz szükséges részét:

...A t. képviselő úr interpellációja két részből áll, t. Ház, egyik, mely a zsámi kastély rejtelveire vonatkozik, a másik, mely a Druzsba Tivadar tanárral szemben tanúsított eljárást érinti. (Halljuk, halljuk!) Úgy a főispántól, mint egyéb közegeimtől beszerzett hivatalos adatok alapján a következőket hozhatom a t. Ház tudomására.

A zsámi kastélyt, az előttem fekvő eredeti szerződés szerint, néhai Kopál ügyvéd zólyomi lakostól bizonyos Catherina Maylingen nevű, poroszországi illetőségű koros úrhölgy bérelte ki több évre, ki is rendes személyzetével a múlt nyáron késő őszig orvosai rendeletére ott tartózkodott. November elején azonban visszament hazájába s azóta a zsámi kastély üresen áll. (Egy hang balról: Ne erről beszéljen, hanem a grófról!) Hiszen őrá is beszélek, mikor konstátalom, hogy nem ő bérelte a kastélyt, hogy neki ahhoz semmi köze, hacsak azt nem vesszük, hogy egyszer-kétszer, de tudomásom szerint csak egyszer, látogatást tett a tiszteletreméltó koros úrhölgynél, ki berlini attasé korából esmerőse. (Nyugtalanlás balról.) De ez nem olyan eset, t. Ház, mely egy miniszterre bárminemű intézkedés és közbelépés szükségét hárítaná. (Derűtség és helyeslés a jobboldalon.)

Ami mármost az interpelláció másik részét illeti, a Druzsba tanárra vonatkozó részt, az első részre adott felelet egyszersmind indokolása az eljárásnak, mely irányában követtetett. Eltekintve az orvosi megfigyelésekről tett jelentésektől, melyek elmekór fennforgását plauzibilissé teszik maga az a jelentés, amit a szerencsétlen tanár a zsámi kastélyban tett tapasztalatairól szerkesztett, nagyban és egészben nem lehet más, mint egy kóros elme túlfeszített működésének fantasztikus szüleménye. (Úgy van, úgy! a jobboldalon.) Annyival inkább tisztelt Ház, mert abból semmi sem bizonyult valóznak, sem a hírbe került főúrnak szereplése, aki nekem is igen tisztelt barátom, s akitől távol áll minden ilyen inkorrektnek nevezhető üzelemnek még árnyéka is, sem pedig ama budai polgárleánynak – hogy is mondjam csak – kényes kalandja, ki azon idő alatt krakkói rokonainál tartózkodott, most pedig csöndben és szeplőtlen hírnévben özvegy anyja házában él. Világos tehát, hogy mindez a légből, sőt nem is a légből, de egy lázas, megbom-

lott szerkezetű agyból kikerült vízió szükségessé tette, hogy a nevezett tanár, mint elmebeteg, a megfelelő ápolásban ott, azon a helyen, ahol van, részesüljön.

Kérem válaszat tudomásul venni. (Általános, zajos helyeslés.)

A Ház a választ felállással tudomásul vette.

Mikor az ülés végén, mint köpüből a méhek, kifelé tódultak a képviselők, a korridoron, a karzatról levezető lépcsőn egy erős, rekedtes hang verte ki magát a formátlan zsvajból:

– Meg mernék rá esküdni, hogy egy szóig igaz, amit Druzsba állít.

Többen fölnéztek a hang irányában. Egy kifent bajuszú, robusztus alak jött le, köpcös hölgyet vezetve karon. Senki se ösmerte, csak a „Páva” törzsvendégei. Manusek Vince volt, aki, úgy látszik, új özvegyasszonyra akadt azóta.

Nem tudni azonban, a miniszter szavaiban való kételkedésnek vegyük-e, vagy csak túlságos lelkiismeretességnek, a megszavazott dolgok fölötti meditálásnak, hogy egy csomó képviselő, kivált a fiatalja, összebeszél, hogy a „Páva”-ba megy vacsorálni és megtekinti az interpelláció egyik tárgyát.

Szép csöndes májusi este volt, hát el is mentek, és lett nagy sürgés-forgás a „Páva”-ban erre a megrohanásra. A sok előkelő úr a fényes cilinderekben valami ünnepies pompát kölcsönzött a „Páva”-nak.

Lótott-futott Jahodovska, majdhogy százfelé nem szakadt. A sipsirica is segített. Nagyon csinos volt, jaj, de megenni való volt a tarka perkálszoknyájában, rózsaszín almavirággallyal a hajában, csak az a kár, hogy olyan szomorúnak látszott, mint egy apáca.

A képviselők próbáltak vele incselkedni, de nem is igen felelt, csak éppen mosolygott bágyadtan, betegesen.

– Nem csoda – magyarázta Mliniczky, aki átült egy kis triccs-traccsra a képviselők asztalához. (Az efféle imponál a többi törzsvendégeknek.) – A leányka sokat szenvedte lelkileg, mióta került haza Krakkóból, emiatt a szerencsétlen pletyka miatt. Az ilyen fiatalka jobban érezi dolgokat. Hogyne, hogyne? Ma is kerülte ház pokrócára, akarok mondani szőnyegre. Fáj az neki. Szégyenli.

– Hát nem igaz, ugye, hogy az anyja eladta volna?

– No, persze, hogy nem igaz, – kiáltott fel Mliniczky megbotránkozva s hevesen hadonászva a kezével. – Oh, hogyisne! Csak örült ilyet kitalálhatta. Az anyja? a Jahodovska? Hiszen imádja, hiszen reszket érte. Milyen anya! Remek egy anya! Több. Egy szent. És annak tartotta Druzsba is. Hanem hát elveszett az esze és nem is érdemes megkeresni többé, mert ha megtalálna ötöt, jobban megbolondulna, amint megtudna vele, hogy milyen galyibát csinálta nélküle... Hej, sipsirica, lelkecském, hozza nekem is egy fröccset!